

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Lucie Manová

Úloha soudního lékařství v trestním řízení

Diplomová práce

Olomouc 2015

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Úloha soudního lékařství v trestním řízení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Brně dne 30. března 2015

Lucie Manová

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. JUDr. Alexanderu Nettovi, CSc., za rady a odborné vedení při zpracování této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům Kateřině a Vladimírovi za jejich podporu během celé doby mého studia.

Obsah

Seznam zkratek.....	6
Úvod	7
1. Historie soudního lékařství.....	9
2. Obor soudního lékařství	12
3. Úloha soudního lékařství v trestním řízení.....	14
3.1. Lékař jako znalec	14
3.2. Osoba znalce a jeho ustanovení	15
3.3. Odborné vyjádření.....	16
3.4. Znalecký posudek.....	18
3.4.1. Otázky pokládané znalci z oboru soudního lékařství.....	19
3.4.2. Skladba posudku.....	20
3.4.3. Hodnocení znaleckého posudku a problémy v praxi.....	21
3.5. Vysvětlení podávané znalcem.....	22
3.6. Vyžádání znaleckého posudku	24
3.7. Ohledání těla	25
3.7.1. Lékařská prohlídka živých osob	25
3.7.2. Prohlídka mrtvoly	28
3.8. Pitva.....	30
3.8.1. Druhy pitev	30
3.8.2. Postupy při pitvě.....	32
3.9. Lékař jako svědek.....	33
4. Medicínsko-právní otázky	36
4.1. Práva a povinnosti	37
4.1.1. Povinnost poskytnout první pomoc	38
4.1.2. Povinnost mlčenlivosti	40
4.1.3. Výjimky z povinné mlčenlivosti	41
4.2. Odpovědnost lékaře.....	45
4.2.1. Disciplinární odpovědnost.....	45
4.2.2. Správně právní odpovědnost	46
4.2.3. Trestněprávní odpovědnost	46
4.2.4. Lex artis	47
5. Právní úprava ve vybraných zemích.....	49
5.1. Spolková republika Německo	49
5.2. Polsko	50

5.3.	Slovenská republika	51
5.4.	Rakousko	52
6.	Návrhy de lege ferenda.....	54
	Závěr.....	58
	Seznam zdrojů:	60
	Shrnutí	64
	Klíčová slova	64
	Summary.....	64
	Key words.....	65

Seznam zkratek

LZPS – usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ZZS – zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

ZnalZ – zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

OČTŘ – organ činný v trestním řízení

ČLK – Česká lékařská komora

VŠ – vysoká škola

t. z. – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

t. ř. – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem zvolila úlohu soudního lékařství v trestním řízení. Se samotným oborem soudního lékařství jsem se setkala při svém studiu na právnické fakultě v rámci volitelného předmětu, a vzhledem k tomu, že se zajímám taktéž o trestní právo, byla volba tématu poměrně jasná. Absolvováním jak teoretických, tak praktických hodin v předmětu soudní lékařství, a studiem trestního práva, jsem načerpala poznatky a vědomosti, které jsem tímto získala příležitost uplatnit.

Soudní lékařství jako obor s trestním právem, především pak s trestním právem procesním, úzce spolupracuje. Ve své práci si kladu za cíl objasnit úlohu znalce z oboru soudního lékařství v trestním řízení, který je díky své práci jeho důležitou součástí, a jeho odborné znalosti mohou být nápomocny jak při vyšetřování trestné činnosti, tak i při rozhodovací činnosti soudu.

Ve své práci se budu zabývat především právní úpravou znalecké činnosti v platném právním řádu České republiky, nastíním ale také úpravu znalectví v zahraničí a pokusím se identifikovat odlišnosti od české právní úpravy.

V úvodních kapitolách vymezím historii soudního lékařství, účel a základní charakteristiky oboru. Třetí kapitola bude věnována úloze soudního lékařství v trestním řízení, přičemž se zaměřím na úpravu znalecké činnosti v platné právní úpravě. Definuji lékaře jako znalce, výstupy jeho činnosti, kterými může být odborné vyjádření, a kterým je v drtivé většině znalecký posudek. Zaměřím se také na základní prostředek oboru soudního lékařství, a to na pitvu.

Čtvrtou kapitolu věnuji medicínsko-právním otázkám. Jelikož znalec z oboru soudního lékařství je nejen znalcem, ale také stále lékařem, zaměřím se v této kapitole na práva a povinnosti a na odpovědnost při výkonu činnosti jak lékaře, tak při činnosti znalecké. Zabývat se budu také termínem *lex artis*. Neméně důležité bude identifikovat vztahy, které při činnosti znalce z oboru soudního lékařství vznikají. Půjde především o vztah znalce a poškozeného, pachatele, orgánů činných v trestním řízení a soudce.

Pátá kapitola se bude zabývat právní úpravou ve vybraných zahraničních zemích. Jakožto země sousedící s Českou republikou jsem zvolila Německou spolkovou republiku, Rakousko, Slovenskou republiku a Polsko.

Poslední kapitolu věnuji návrhům *de lege ferenda*, přičemž se pokusím popsat nedostatky platné právní úpravy a návrhy jejich řešení.

Ve své práci budu vycházet z odborných publikací, odborných článků, judikatury, právních předpisů a dalších zdrojů.

Závěrem pak zhodnotím, zda se mi podařilo naplnit hlavní cíl práce i všechny dílčí cíle, a zda jsem byla schopna poskytnout ucelený pohled na popisovanou problematiku.

V práci budu postupovat metodou literární rešerše, metodou deduktivní, analytickou a komparativní.

1. Historie soudního lékařství

Soudní lékařství je svou povahou multidisciplinární obor, jehož rozsah činnosti se v celé Evropě vyvíjel v podstatě podobně.¹ Základy soudního lékařství jako disciplíny nalezneme již ve starém Egyptě. Z dochovaných záznamů se dá usuzovat, že již Egypťané znali základy anatomie, což dokazují například zprávy o balzamování těl zemřelých. Jak uvádí Štefan, už v 5. tisíciletí před naším letopočtem byly na lékařské škole v Heliopolisu prováděny pitvy, a to právě z důvodů ověření správné diagnózy. Jisté zmínky, které by se daly podřadit pod obor soudního lékařství lze nalézt také v Bibli a Talmudu, ze kterých vyplývá, že židé pitvali již v období před Kristem.²

I ve starověkém Řecku zaznamenáváme rozvoj soudního lékařství jako disciplíny. Homér ve svých spisech dokazuje takové anatomické znalosti, které lze vysvětlit pouze pitvou. Taktéž Hippokrates či Aristoteles se ve svých spisech pojednávají o problematice spadající do oboru soudního lékařství. Za průkopníka pitvy jako způsobu poznání lidského těla byl považován Hierofilus, který údajně pitval v Alexandrii zločince zaživa, a to již na počátku 3. tisíciletí před naším letopočtem. Z uvedených poznatků starých Řeků vycházeli následně i Římané, kteří se začali zabývat poraněním lidského těla, a počali rozeznávat rány na nebezpečné a smrtelné, později se začali zabývat i duševním stavem pachatele.³

Jeden z prvních soudně lékařských příkazů nalézáme v dekretu papeže Inocence III. z roku 1209, kterým papež nařídil, aby byl u soudu pro vraždu požádán o výrok lékař. V novověké Evropě pocházejí první zprávy o pitvách z italské Boloně, kde byla první ověřená pitva provedena profesorem di Luzzim v roce 1315. V novověku také nalézáme spisy soudně lékařské, které se z počátku zabývaly otravami (v důsledku vysokého množství otrav v 15. a 16. století).⁴

Stejně jako v příkazu papeže z roku 1209, i v dalších právních dokumentech se začal objevovat požadavek účasti lékaře při soudním řízení. V Bamberském trestním řádu soudu hrdelního byl tento požadavek dán při zabití, omylu v léčení a vraždě dítěte. V těchto případech byl vyžadován posudek soudního lékaře jako znalce, a bylo taktéž prováděno ohledání mrtvol. Ve Francii se dochoval posudek starší jen o necelých sto let, ve kterém je

¹ KVAPILOVÁ, Helena, DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 14.

² ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*, 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 13.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž, s. 13 - 14.

potřeba lékaře jako znalce jasně specifikována. Ludvík XIV. navíc do svých nařízení zavedl i určení míst zřízení soudních lékařů. Požadavek, aby byly pitvy prováděny co nejdříve, vzešel na počátku 18. století. Tehdy bylo započato s prováděním exhumací, které měly dost často negativní výsledky. K tomuto požadavku vedla taktéž pokročilost rozkladu lidského těla.⁵

Velkým průkopníkem soudního lékařství jako samostatného oboru byl španělský lékař Mathiev J. B. Orfila. Obor toxikologie vyčlenil jako samostatný obor soudní, vyvíjel *“postupy k určování jedů, popsal mechanismy jejich působení, a byl první, kdo v orgánech získaných při pitvě prokazoval přítomnost jedů jako soudní důkaz otravy.”*⁶

Soudní lékařství v Čechách se v nejstarších dobách vyvíjelo paralelně s vývojem práva. V této době byly vraždy ponechávány rodinné mstě, a soudu podléhala pouze poranění, které žaloval sám poškozený. Kníže Bořivoj nařídil v roce 1101 povinnost pachatele zaplatit za poranění tři hřivny, za zabití pak propadnutí celého majetku. Za knížete Bořivoje byly tedy souzeny již i vraždy.⁷ Zaplacení tří hřiven za poranění se v té době týkalo podle Hladíka spíše jen šlechticů, jelikož tato suma odpovídala cirká ceně menší vesnice.⁸

Zabití od vraždy počalo být rozeznáváno asi v polovině 14. století. Rozeznávána byla poranění modrá (tj. podlitiny a modřiny), suchá (vykloubení a pohmoždění), krvavá (bodné, sečné a krvácivé rány) a chromata (taková poranění, po kterých zůstávaly na tváři jizvy, jež nebylo možno zakrýt, či ochromení údu). Rány smrtelné byly do pojmosloví zařazeny kolem roku 1400.⁹

Významným soudně lékařským spisem na našem území bylo dílo Křišťana z Prachatic s názvem *“Naučení Mistra Chrystina, kteráž člověk poznati má na raněném, umřel-li čili nic”*. Až do 16. století však nemáme zprávy o tom, že by byl k soudu jako znalec povoláván lékař. Běžné byly soudy boží či souboje, očista ohněm, a jako důkaz pak přísaha podezřelého na prsa mrtvoly či vkládání prstů do ran mrtvého s očekáváním krve.¹⁰

První pitvy a exhumace těla byly na našem území prováděny až v 16. století. První veřejnou pitvu uskutečnil v roce 1600 Jan Jesenský. Jednalo se o pitvu anatomickou, a trvala čtyři dny, přičemž její součástí byly i odborné přednášky. Systematické pitvy započaly až po roce 1785, kdy byla v Praze zřízena Stolica soudního a policejního lékařství. První soudně lékařskou knihu s názvem *“Theatrum medicoiuridicum”* napsal na našem území Jan František

⁵ ŠTEFAN, HLADÍK: *Soudní lékařství a jeho...*, s. 13 - 14.

⁶ Tamtéž.

⁷ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 11.

⁸ ŠTEFAN, HLADÍK: *Soudní lékařství a jeho...*, s. 14.

⁹ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 11.

¹⁰ ŠTEFAN, HLADÍK: *Soudní lékařství a jeho...*, s. 14.

Low z Ersfeldu. Kniha byla řazena systematicky, a pojednávala “o otázkách porodnických, paternitních, abortech, přičetnosti, o ranách a násilné smrti...jsou podrobně probrány kapitoly o narození člověka, sexuálních anomáliích, o zrůdách, cizoložství, simulaci chorob, panenství a smilstvu.”¹¹

Na pražské fakultě bylo za vlády Josefa II. zřízeno “státní lékařství”. Rok po zřízení stolice soudního a policejního lékařství byla na našem území započata i systematická výuka soudního lékařství, jejímž prvním profesorem byl Jan Knobloch. První českou lékařskou učebnicí byla Nauka o soudním lékařství, vydávána od roku 1883 Josefem Reinsbergem, přednostou české stolice soudního lékařství. Asi nejvýznamnějším přednostou ústavu byl Jaromír Tesař, za jehož vedení bylo soudní lékařství zařazeno do systému zdravotnictví, a stalo se lékařským oborem.¹²

Tesař je řazen nejen k nejvýznamnějším přednostům ústavu, ale taktéž mezi nejvýznamnější soudní lékaře 20. století. Vydal několik monografií, včetně Soudního lékařství pro právníky a Soudního lékařství pro stomatology.¹³

Krom tohoto ústavu soudního lékařství jsou v Praze ještě další čtyři. Patří sem Ústav soudního lékařství na hygienické fakultě, Ústav soudního lékařství III. Lékařské Fakulty Univerzity Karlovy, Vojenský ústav soudního lékařství a Ústav soudního lékařství II. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Další ústavy se nachází v Brně, Hradci Králové, Plzni a v Olomouci.

¹¹ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 12.

¹² ŠTEFAN, HLADÍK: *Soudní lékařství a jeho ...*, s. 15.

¹³ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 12.

2. Obor soudního lékařství

“Soudní lékařství jest nauka o použití neboli vynaložení vědomostí a zkušeností lékařských k účelům soudním”.¹⁴

Soudní lékařství je obor multidisciplinární, jehož základním pilířem je podle Limanna využívání “výsledků medicínské a přírodovědné praxe pro účely zákonnosti.” V případě soudního lékařství jako lékařské disciplíny musíme brát v potaz také jeho právní aspekt.¹⁵ Specifické kompetence oboru můžeme rozdělit na zdravotnické, které jsou řazeny do resortu zdravotnictví, a bezpečnostní, pod které řadíme spolupráci s orgány činnými v trestním řízení.¹⁶

Právní úpravou v této oblasti je zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejího poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Hlavní činností oboru jsou rozbory příčin úmrtí na základě provedené pitvy. Vychází se zejména z morfologických vyšetřovacích metod, přičemž jsou používány i poznatky z jiných medicínských a přírodovědných disciplín. Pitvy jsou prováděny na odděleních či ústavech soudního lékařství. Dalšími činnostmi oboru je činnost zdravotnická, vědecká a výzkumná.¹⁷ V případě zdravotnické činnosti hovoříme o objasňování vzniku poruch zdraví, které vedou ke smrti, ať už přirozené, nebo násilné, a taktéž posuzování poruch zdraví u osob živých, kde je nutnost stanovit závažnost takové poruchy.¹⁸

Do oblasti zdravotnické činnosti tedy patří a) forenzní patologie, jejíž pracovní metodou je pitva v ústavu soudního lékařství či oddělení, laboratorní zpracování a vyšetřování tkání, chemicko-toxikologická vyšetření tkání zemřelé osoby, vyšetření krve a dalších biologických materiálů ze živých osob na přítomnost ethanolu a jiných toxických látek, vyšetřování stop biologického původu zajištěných v souvislosti s úmrtím; b) soudní lékařství, jehož metodou je objasnění pitevních nálezů, antropologická vyšetření a identifikace kosterních pozůstatků, pitvy exhumovaných osob, prohlídky živých osob při posouzení úrazů, při poruchách zdraví, mechanismus vzniku poranění a další okolnosti, následky vzniklé v důsledku posuzované poruchy zdraví, sebepoškozování a posuzování živých osob při posuzování podezření z

¹⁴ Reinsberg, Nauka o soudním lékařství, Praha 1896 in PILIN, Alexander. *Soudní lékařství. Historický přehled.* (přednáška) [online] Praha: Vysoká škola chemicko - technologická v Praze. Dostupné na: http://biomikro.vscht.cz/vyuka/patho/I_a_historie.pdf

¹⁵ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 14.

¹⁶ PILIN, Alexander. *Soudní lékařství. Historický přehled.* (přednáška) [online] Praha: Vysoká škola chemicko - technologická v Praze. Dostupné na: http://biomikro.vscht.cz/vyuka/patho/I_a_historie.pdf

¹⁷ VOREL: *Soudní lékařství.* s. 19 - 21.

¹⁸ PILIN: *Soudní lékařství...*, [online] Dostupné na: http://biomikro.vscht.cz/vyuka/patho/I_a_historie.pdf

aplikace psychotropních a omamných látek; c) medicínské právo, do kterého spadají otázky filozoficko-etických hledisek lékařství a otázky lékařského pochybení.¹⁹²⁰

Do vědecké a výzkumné činnosti řadíme výzkum ve fakultních zařízeních zaměřující se na zlepšení diagnostiky v oblastech tanatologie, forenzní toxikologie, sérologie a molekulární biologie. Vzdělávání zajišťují lékařské fakulty v ústavech soudního lékařství. Na konci vzdělávací kurzu skládá student odbornou zkoušku.²¹

¹⁹ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 15 - 16.

²⁰ PILIN: *Soudní lékařství...*, [online] dostupné na: http://biomikro.vscht.cz/vyuka/patho/I_a_historie.pdf

²¹ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 16.

3. Úloha soudního lékařství v trestním řízení

Soudní lékařství jako související obor trestního práva procesního řeší otázky důležité pro trestní řízení. Ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení řeší zejména otázky související s poškozením zdraví a života u člověka. Trestní právo v teorii i praxi s pojmy poškození zdraví a života u osob pracuje běžně. K tomu, aby mohlo být něco označeno, resp. podřazeno pod tyto kategorie je zapotřebí právě medicíny, jelikož například státní zástupce či policista nemůže určit, že osoba zemřela na následky rdoušení, jelikož nemá potřebné odborné znalosti a potřebné vzdělání.

Jinými slovy příčina vzniku poškození zdraví a života je medicínského charakteru. Může k nim dojít jak z vnitřních příčin (nemoc), tak z příčin vnějších (násilí, poranění, intoxikace).²²

Poznatky, výstupy a závěry znalců z oboru soudního lékařství jsou poté uplatňovány v trestním řízení v rámci dokazování.

3.1. Lékař jako znalec

Znalec je definován jako osoba odlišná od státního orgánu a účastníků konání před tímto orgánem, která má odborné vědomosti či zkušenosti, které orgány činné v trestním řízení nemají. Na základě těchto odborných znalostí a zkušeností je znalec schopen podat odborný posudek o skutečnostech či stavech, které zahrnuje jeho obor.²³ I kdyby osoby a orgány činné v trestním řízení měly znalosti a odbornost potřebou k objasnění otázek, přesto by bylo nutno opatřit znalecký posudek, jelikož tento je v řízení mimo jiné zárukou objektivity, nepodjatosti a nestrannosti.²⁴

Úpravu znalecké činnosti nalezneme v zákoně č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, Vyhláše ministerstva spravedlnosti k provedení zákona o znalcích a tlumočnících č. 37/1967 Sb., a dále pak v zákoně č. 141/1961 sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

²² CHMELÍK, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 284 - 285.

²³ DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 136.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 442.

3.2. Osoba znalce a jeho ustanovení

ZnalZ upravuje způsoby ustanovení znalcem, výkon znalecké činnosti, oprávnění a povinnosti znalců, odměňování a možnosti jejich odvolání. T. ř. upravuje problematiku přibrání znalce v §105 odst. 1.: *“Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. V přípravném řízení přibírá znalce ten orgán činný v trestním řízení, jež považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí, pokud byla věc vrácena k došetření, státní zástupce, a v řízení před soudem předseda senátu. O přibrání znalce se vyrozumí obviněný a v řízení před soudem též státní zástupce. Jiná osoba se o přibrání znalce vyrozumí, je-li k podání znaleckého posudku třeba, aby tato osoba něco konala nebo strpěla.”* Dále je v tomto předpise upraven znalecký posudek; výslech znalce; vady posudku, ale i ohledání, prohlídka těla, pitva a exhumace²⁵.

Znaleckou činnost vykonávají znalci, kteří byli pro jednotlivé obory jmenováni ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu.²⁶

Dále vykonávají znaleckou činnost ústavy a jiná pracoviště (se specializací na znaleckou činnost), vědecké ústavy, vysoké školy a instituce zapsané do seznamu, který vede Ministerstvo spravedlnosti.²⁷

Znalcem podle §4 odst. 1 ZnalZ může být jmenován ten, kdo je státním občanem České republiky, občanem jiného členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno potvrzení o přechodném pobytu nebo povolení k trvalému pobytu na území České republiky, nebo státním příslušníkem jiného než členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu na území České republiky; je způsobilý k právním úkonům v plném rozsahu; je bezúhonný; nebyl v posledních 3 letech vyškrtnut ze seznamu znalců a tlumočnicků pro porušení povinností podle tohoto zákona; má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru (jazyka), v němž má jako znalec (tlumočnick) působit, především toho, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou (tlumočnickou) činnost, jde-li o jmenování pro obor (jazyk), v němž je taková výuka zavedena; má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou (tlumočnickou) činnost může řádně vykonávat; se jmenováním souhlasí.

²⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

²⁶ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

²⁷ DOGOŠI: *Soudní lékařství*, s. 136.

Návrh na jmenování znalce mohou podle tohoto zákona podat orgány veřejné moci, vědecké instituce, vysoké školy, organizace, u nichž pracují osoby přicházející v úvahu, a občanská sdružení, spolky či nadace, pokud to vyplývá z předmětu jejich činnosti. Taktéž může být jmenován ten, kdo o jmenování sám požádá. Poté je znalec povinen složit slib do rukou toho, kdo jej jmenoval, že bude při výkonu své znalecké činnosti dodržovat právní předpisy, že bude znaleckou činnost vykonávat nestranně a podle svého nejlepšího vědomí, že využije plně všech znalostí, a že bude zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, jež se v souvislosti s výkonem znalecké činnosti dozví. Jmenovaní znalci se poté zapisují do seznamu znalců a tlumočnicků.

Znalec je do řízení přibrán opatřením, a to buď orgánem činným v trestním řízení, nebo předsedou senátu²⁸, jsou-li pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení potřebné určité odborné znalosti. Znalec je přibrán zpravidla jeden, v případě skutečností zvláště důležitých (§105 odst. 4. t. ř.) a v případě pitvy (§115 t. ř.) jsou přibráni znalci dva. Proti opatření je přípustná stížnost, čímž je zajištěna šance obviněného uplatnit námitky proti osobě znalce, proti jejich odbornému zaměření, a taktéž proti otázkám, které byly znalci položeny.²⁹

3.3. Odborné vyjádření

Odborné vyjádření je v trestním řízení vyžadováno tehdy, je-li to pro daný případ dostačující (§105 odst. 1 věty první t. ř.). Odborným vyjádřením je v praxi například zpráva o zranění poškozeného.³⁰

Odborné vyjádření je stejně jako znalecký posudek vyžadováno orgánem činným v trestním řízení, jsou-li k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení potřebné odborné znalosti. Odborné vyjádření však nemusí podávat jen znalec, jelikož odborné vyjádření je v trestním řízení vyžadováno v méně závažných případech, a je kladena menší náročnost na odbornost a vědomosti osoby, která odborné vyjádření podává.³¹ Z uvedeného lze dovodit, že odborné vyjádření může vypracovat jak osoba mající potřebné odborné znalosti, tak i osoba v postavení znalce, pro kterou jsou stanoveny přísnější požadavky pro výkon této funkce. Toto u znaleckého posudku možné není.

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 415.

²⁹ ŠTEFAN, Jiří, MACH, Jan. *Soudně lékařská a medicínsko - právní problematika v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 124.

³⁰ VANTUCH, Pavel. Odborná vyjádření či znalecké posudky? *Právní rádce*, 2003, č. 6, s. 56.

³¹ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 166-167.

Pro posouzení, kdy je pro daný případ dostačující odborné vyjádření, a kdy je nutno přibrat osobu znalce, je v praxi používán termín složitosti posuzované otázky. Orgán činný v trestním řízení přistupuje k přibrání znalce v takových případech, kdy složitost posuzované otázky přibrání znalce vyžaduje. Tuto složitost lze charakterizovat jako dobu, která je potřebná k posouzení otázky, nutnost systematického studia odborné literatury, využívání zásadních empirických a teoretických poznatků vědy, které je potřeba analyzovat komplexním způsobem a aplikovat je na daný případ apod.³² Nejvyšší soud doplnil pojem složitosti posuzované otázky ve svém rozhodnutí o případ dvou rozporných odborných vyjádření, kdy tento rozpor lze podle názoru soudu považovat věc složitou, ke které je potřeba přibrat znalce.³³ Ke složitosti posuzované otázky se ve svém nálezu vyjádřil také Ústavní soud: *“Vyžádání odborného vyjádření podle §105 odst. 1 t. ř. v dané věci nebylo postačující, protože posuzované otázky z oboru kriminalistické balistiky byly velmi složité a bylo namísto přibrat znalce. Znalecké zkoumání složitých odborných otázek skýtá zásadně lepší předpoklady pro poskytnutí kvalitního a věrohodného důkazu, než pouhé odborné vyjádření. To je garantováno preciznější a podrobnější procesní úpravou znaleckého dokazování v trestním řádu (včetně práv poskytnutých obviněnému v §105 odst. 3 t. ř. - právo vnášet námitky proti osobě znalce a proti formulaci otázek, což posiluje prvky kontradiktornosti řízení), vyššími nároky na ověřování odborné kvalifikace znalce zakotvenými ve zvláštních předpisech o znalcích, možností znalce požadovat přístup k relevantním informacím ze spisu a podílet se na provádění procesních úkonů (viz §107 t. ř.). právní garanci za správnost znaleckého posudku je rovněž trestní odpovědnost znalce za trestný čin, křivý výpověď a nepravdivý znalecký posudek podle §175 t. z., která u zpracovatele odborného vyjádření neexistuje.”*³⁴

Upřednostnění odborného vyjádření před znaleckým posudkem bylo do novelizace trestního řádu vtěleno z důvodu snížení vysokých nákladů na znalečné v trestním řízení. Také zde byla snaha zákonodárce předejít diskuzím o nedůvodném přibrání znalců a tím zbytečného prodlužování trestního řízení.³⁵ Chmelík se však domnívá, že novelizace t. ř. zavedením přednosti odborného vyjádření před znaleckým posudkem v jednodušších případech nedosáhla toho, co bylo změnou zamýšleno - tj. snížení nákladů na znaleckou činnost. Naopak jsou v praxi stále vyžadovány znalecké posudky, jelikož orgány činné v

³² Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 9/2003 Sb.

³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. října 1985, sp. zn. 6 Tz 47/85.

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2008, sp. zn. III. ÚS 1076/08.

³⁵ VANTUCH, Pavel. Odborná vyjádření či znalecké posudky? *Právní rádce*, 2003, č. 6, s. 55 - 56.

trestním řízení požadují odborné a důsledné vypracování dané otázky a odborné vyjádření není považováno za tolik precizní. Předností znaleckého posudku je, že jeho součástí musí být i popis metod zkoumání a popis postupů. Znalecký posudek je proto poté jednodušší na zhodnocení. V odborném vyjádření naproti tomu nejsou uvedeny exaktní metody zkoumání, které byly použity při vypracování daného vyjádření, a konstatuje pouze výsledek zkoumání, který je v podstatě nepřezkoumatelný, a není možno objektivně posuzovat jeho věrohodnost. Důsledkem této změny je častější předvolávání znalců k výslechu. Navíc tuto změnu považují znalci za degradaci své odbornosti, což je dle mého pochopitelné, jelikož zatímco u znalecké činnosti jsou vyžadovány hluboké odborné znalosti daného oboru, ukončené vysokoškolské vzdělání a soustavné zdokonalování a sebevzdělávání znalce, tak k podání odborného vyjádření je způsobilá i osoba, která sice disponuje odbornými znalostmi v oboru, ale pro některé obory je dostačující středoškolské vzdělání, či případně výuční list.³⁶

3.4. Znalecký posudek

Definici znaleckého posudku nenalezneme v trestním řádu či v trestním zákoníku, lze ji však nalézt v několika odborných publikacích, přičemž každá nabízí definici z jiného úhlu pohledu.

Císařová uvádí, že znalecký posudek „je samostatným důkazním prostředkem, kterým si orgány činné v trestním řízení nebo strany trestního řízení opatřují od osob, nebo orgánů k tomu zvláště odborně způsobilých – znalců – odborné skutkové poznatky.“³⁷

Bělohlávek a Hátová definují znalecký posudek jako „soubor výroků soudního znalce podle zákona o znalcích a tlumočnících, který má náležitosti podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.“³⁸

Znalecký posudek je, ačkoliv s tímto pojmem není operováno v žádném z právních předpisů, výstupem zkoumání právě i znalce z oboru soudního lékařství, který je předmětem mé práce.

Znalec je do trestního řízení přibírán orgánem činným v trestním řízení za podmínek stanovených trestním řádem. Podle §105 odst. 1 věty první má před znaleckým posudkem v

³⁶ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 168.

³⁷ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 352.

³⁸ BĚLOHLÁVEK, Alexander, HÁTOVÁ, Renáta. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 28.

případech, ve kterých je to dostačující, přednost odborné vyjádření. Pokud to dostačující není, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.

Účelem znaleckého posudku je objasnění skutkových okolností, a to na základě odborných znalostí, kterými osoba znalce disponuje. Znalec je povinen vykonávat znaleckou činnost osobně.³⁹

Znalec nesmí podat posudek, pokud lze mít pochybnost o jeho nepodjatosti vzhledem k jeho poměru k věci, k orgánům provádějícím trestní řízení, k účastníkům či k jejich zástupcům. Jakmile se znalec o skutečnostech, pro které je vyloučen, dozví, je povinen toto neprodleně oznámit.⁴⁰ Jak uvádí Hirt, znalci musí být jedno, pro koho znalecký posudek vypracovává, závěr musí být stejný, ať jde o stranu žalující či žalovanou.⁴¹ Což v případě, kdy má znalec osobní zájem na výsledku znaleckého zkoumání dost dobře není možné, resp. by se mohlo stát, že znalecký posudek nevypracuje objektivně.

Vyžaduje-li to povaha věci, je znalec oprávněn přibrat k posouzení dílčích otázek konzultanta. Za část posudku, na které s konzultantem spolupracoval, je odpovědný soudní znalec. Zde se tedy projevuje povinnost vykonávat znaleckou činnost osobně, jelikož konzultant nemůže vypracovat znalecký posudek namísto znalce. Pověřenému znalci jsou poskytnuta potřebná vysvětlení ze spisů (je-li to třeba, může znalec do spisu nahlédnout, případně mu mohou být vypůjčeny) a jsou mu vymezeny úkoly. Znalci nepřísluší hodnocení důkazů a řešení právních otázek. Je možno také povolit znalci přítomnost při výslechu obviněného a svědků, může jim případně klást otázky vztahující se k předmětu znaleckého posuzování. Zpravidla je znalci uloženo, aby posudek zpracoval písemně. Obhajobě je posudek doručován na její vlastní náklady.⁴²

3.4.1. Otázky pokládané znalci z oboru soudního lékařství

Osobě znalce je třeba vymežit úkoly formou otázek, které mají být posudkem objasněny. Otázky u znaleckého posudku z oboru soudního lékařství jsou směřovány především:

- k obecnému popisu těla po lékařských zákrocích, jako například stopy po vpichu po injekci, jizvy po sešití rány, drenáže apod.

³⁹ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří. *Soudní lékařství a zdravotnicko - právní otázky*. Praha: Karolinum, 1996, s. 115.

⁴⁰ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 123.

⁴¹ v trestním řízení hovoříme o poškozeném a obviněném, resp. obžalovaném

⁴² ŠTEFAN, HLADÍK: *Soudní lékařství a jeho ...*, s. 154.

- k příčině smrti na základě pitevního nálezu
- k podrobnému popisu mechanismů, které působily na organismus před smrtí a jsou v příčinné souvislosti se smrtí
- k tomu, zda smrt nastala v příčinné souvislosti s léčebným procesem nebo jinými okolnostmi⁴³

Znalci z oboru soudního lékařství by se neměli vyjadřovat k otázkám, zda byl pacient léčen *de lege artis*, nebo *non lege artis*, jelikož tato otázka náleží znalcům z oboru klinické medicíny. V tomto se orgány činné v trestním řízení často dopouštějí chyby, jelikož k posouzení správnosti odborného postupu lékaře klinického oboru přibírají znalce z oboru soudního lékařství. Takový posudek, pokud v něm soudní lékař posuzuje správnost či nesprávnost odborného postupu kardiologa, gynekologa či podobně nemůže logicky v praxi obstát. Tento nedostatek nelze zhojit ani přibráním klinického lékaře jako konzultanta.⁴⁴

Znalecké posudky by měly splňovat všeobecně uznávaná pravidla:

- znalecký posudek musí být odborný, což znamená, že se lékař nesmí vyjadřovat k otázkám právním a nijak je řešit
- musí být srozumitelný a jasný
- musí být určitý; znalec je povinen uvádět pouze to, co je možno dokázat, a musí se vyhnout domněnkám a odkazům na procentní úspěšnosti v jiných případech
- musí být konstatační, stručný a úplný
- znalecký posudek, který je určen laikům v oboru medicíny by měl obsahovat grafické zobrazení těch částí těla, o kterých pojednává⁴⁵

3.4.2. Skladba posudku

Znalecký posudek se skládá z nálezu a posudku. Nedílnou součástí každého znaleckého posudku je znalecká doložka. Z rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci vyplývá, že na posudek, který není opatřen znaleckou doložkou, nelze pohlížet jako na znalecký posudek, jelikož by to bylo v rozporu s ustanovením §110a t. ř. Takový posudek je pouze listinným důkazem postaveným na roveň odborného vyjádření.⁴⁶

⁴³ HRIB, Nikolaj. *Kriminalistika a zdravotnictví*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 74.

⁴⁴ HRIB: *Kriminalistika...*, s. 74 - 75.

⁴⁵ Tamtéž, s. 77.

⁴⁶ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. listopadu 2014, sp. zn. 2 To 81/2014.

K náležitostem posudku patří jeho řádné a zřetelné označení (kvůli dohledatelnosti ve spise), jméno poškozeného (či pacienta), jméno a osobní údaje obviněného, zadavatel posudku, číslo, datum, tvůrce otázek a jejich přesné znění.⁴⁷

Nález obsahuje poznatky důležité pro vypracování posudku. Je-li nález sestavován na podkladech ze spisu, provádí se ze spisu tzv. výtah. Taktéž se znalec musí seznámit se zdravotnickou dokumentací. V případě soudního lékařství je třeba prohlídka poškozeného a další vyšetření (pitva). Vlastní posudek musí být odborný a srozumitelný. Je nutno, aby dokazoval či vyvracel jen to, co lze dokázat. Znalecká doložka se připojuje na poslední stranu písemného posudku.⁴⁸

3.4.3. Hodnocení znaleckého posudku a problémy v praxi

Orgán činný v trestním řízení hodnotí znalecký posudek volně, podle svého vnitřního přesvědčení (§2 odst. 6 t. ř.). Odchyluje-li se orgán činný v trestním řízení ve svém rozhodnutí od znaleckého posudku, je nutno toto rozhodnutí náležitě odůvodnit. Nesmí však libovolně nahradit odborný názor znalce svým vlastním laickým názorem. Je nutno poukázat na to, že znalci v oboru medicíny si v podstatě přisvojili termín *lex artis*, a v důsledku toho často posuzují daný případ nejen z hlediska zdravotnického, ale i z hlediska právního, jak jsem již uvedla pro případ posuzování postupu lékařů. Toto posouzení pak mnohdy orgány činné v trestním řízení zcela a nekriticky přejímají, což může vést například k zastavení trestního stíhání.⁴⁹

Jak uvádí Císařová, je potřeba si však uvědomit, že výkon lékařství nepodléhá jen seberegulaci, ale je právně přezkoumatelný jako každé jiné povolání.⁵⁰ Soud je vázán pouze zákonem, a jen on sám je příslušen rozhodnout, zda je něco právně dostačující.⁵¹ Postup lékaře je před soudem hodnocen podle právních kritérií, která existují nezávisle na kritériích medicínských, a nejsou od nich odvozena. Znalec nemůže určovat, co je dostačujícím či nedbalým postupem, a tím si přisvojovat roli soudce.⁵² K tomuto problému se kriticky vyjádřil i Ústavní soud: *“Postup soudů v tomto posuzovaném případě nese rysy typické pro*

⁴⁷ HIRT, Miroslav kol. *Soudní znalectví: v oboru zdravotnictví*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 14.

⁴⁸ HRIB: *Kriminalistika...*, s. 84.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2004, s. 19.

⁵¹ HRIB: *Kriminalistika...*, s. 85.

⁵² CÍSAŘOVÁ, SOVOVÁ: *Trestní právo a...*, s. 55.

postup soudů v těchto věcech. Je charakterizován formálním, schématickým pohledem na projednávaný případ, bez snahy o individuální přístup ke každému jednotlivému případu a naprosto nekritickým přejímáním závěrů znaleckých posudků, v nichž jsou formulovány odpovědi na dotazy soudů, které překračují meze odborného posouzení a zasahují přímo do rozhodování soudů tím, že dávají přímý návod, jak má soudce ve věci rozhodnout. Soudní rozhodnutí pak není rozhodnutím nezávislého soudu, ale soudního znalce."⁵³

Jednání znalců a jejich právní zhodnocení daného případu však dle mého není důsledkem samostatného rozhodnutí takového znalce, značnou míru viny mají na tomto problému, jak uvádí Liga lidských práv, také orgány činné v trestním řízení, a to v tom smyslu, že otázky vybízející k právnímu hodnocení případu znalci přímo zadávají. Příklad takové otázky je zadání, zda jsou dány důvody pro výkon ochranného léčení v ústavní formě. K vyřešení této právní otázky může znalec přispět, hodnotit by ji však sám neměl.⁵⁴ Laicky řečeno znalec ve svém posudku může zhodnotit stav posuzovaného (může kupříkladu napsat, že agresivní rysy u posuzovaného doposud zcela nevymizely), ale neměl by do posudku uvádět, že je nutno nechat posuzovaného nadále v ochranném léčení. Tento závěr by z předloženého hodnocení měl učinit až soud. S takovými výstupy se ale u znalců při své praxi v advokátní kanceláři setkávám poměrně běžně.

V zahraničí je často diskutovaným jevem tzv. *expert crisis*, čili taková skutečnost, kdy příslušníci jedné profese mají tendenci poskytovat posudky ve prospěch obviněného kolegy, a v oblasti medicíny je tento jev velmi zřetelný. Tento jev je zesílen právě tím, že soudy pasivně přejímají tyto posudky, což je samozřejmě špatně. Soud by si měl uchovat právo odchytil se od názoru znalce či odborné společnosti.⁵⁵

3.5. Vysvětlení podávané znalcem

Podle ustanovení §109 t. ř. je možno požádat znalce o vysvětlení, existuje-li pochybnost o správnosti posudku, či je-li posudek nejasný či neúplný.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

⁵⁴ Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7 z roku 2008. *Problémy v činnosti soudních znalců v oboru zdravotnictví*, s. 4. [online] Dostupné na: <http://llp.cz/publikace/problemy-v-cinnosti-soudnich-znalcu/>

⁵⁵ CÍSAŘOVÁ, SOVOVÁ: *Trestní právo a...*, s. 56.

V takovém případě by bylo toto vysvětlení protokolováno, a znalci by byly kladeny otázky. Hrib uvádí, že se za svou praxi s tímto požadavkem (tj. s požadovaným vysvětlením ze strany orgánů činných v trestním řízení) nesetkal.⁵⁶

Zajímavým shledávám název samotného ustanovení t. ř., a to vady posudku v souvislosti s vyjádřením profesora Hirta. Profesor Hirt z ústavu soudního lékařství v Brně vyslovil v reportáži z 18. října 2014 názor, že za svého působení se ještě nesetkal s vadným posudkem. Uvádí dokonce, že znalecké posudky z oboru soudního lékařství nedostatky nemají, ale jde pouze o jinou formulaci či jiný pohled na věc. Nikdy se také nesetkal s revizním posudkem, jehož závěry by byly diametrálně odlišné od posudku původního. Ze stejných podkladů musí vzejít i stejné závěry, byť formulované trochu jinak. Také mu přijde naprosto nesmyslná myšlenka znaleckých posudků na objednávku.⁵⁷ Taková situace by byla zajisté ideální.

Zde bych proti názoru profesora Hirta nastínila případ, ve kterém se reálně střetly dva naprosto protichůdné znalecké posudky, jeden z oboru soudního lékařství, druhý z oboru zdravotnictví - odvětví chirurgie. Zde se sice nejednalo o revizní posudek, ale všichni znalci podílející se na vypracování vycházeli ze stejných podkladů, a přesto došli k rozdílným závěrům. První znalecký posudek vypracovali znalci z oboru soudního lékařství v čele s prof. Císařovou. Z tohoto posudku vyplynulo, že zranění, která poškozený utrpěl (přítomnost krve v kloubní štěrbině, prokrvácení svaloviny při páteři v pravé bederní krajině, rozhmoždění levého jaterního laloku a trhliny dolní duté žíly, ložiskové prokrvácení bránice, ložiskové zhmoždění plic a další), byly v příčinné souvislosti s dopravní nehodou, které byl poškozený účasten, a že jeho smrt byla smrtí násilnou. Bezprostřední příčinou smrti poškozeného byl podle jejich závěrů krvácivý šok, který se rozvinul při poranění jater s roztržením dolní duté žíly provázeném masivním krvácením do dutin břišní. V souladu s jejich závěrem je rovněž nález trasologické stopy na části kalhot poškozeného. Kolizní rychlost 5-10 km/h byla dle závěrů znalců z oboru soudního lékařství způsobila ke vzniku poranění, které byly pitvou zjištěny.⁵⁸

Obhajobou byl společně s návrhem na obnovu řízení předložen znalecký posudek č. 01/2013 ze dne 3. 6. 2013 vypracovaný kolektivem autorů pod hlavičkou Univerzity Karlovy, jehož závěry jsou velmi odlišné. MUDr. Jan Hemza, PhD. et PhD., který zpracovával část

⁵⁶ HRIB: *Kriminalistika...*, s. 171.

⁵⁷ HIRT, Miroslav v pořadí 9. *Reportáž*. Znalecký portál, 18. října 2014. Dostupné na: http://www.znaleckyportal.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=266:9-reportaz-znalecka-cinnost-v-oblasti-soudniho-lekarstvi-s-prof-mudr-miroslavem-hirtem-csc&catid=193:zdravotnictvi-soudni-lekarstvi&Itemid=295

⁵⁸ Rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka Zlín ze dne 17. 8. 2011, sp. zn. 61T 14/2011.

posudku z oboru zdravotnictví, odvětví chirurgie, došel k závěru, že ke zranění poškozeného muselo dojít jindy a jinde. Z jeho zkoumání dovodil, že k poškození jater došlo minimálně o 5-6 hodin dříve, než se udála předmětná nehoda. K otázce, zda by bylo možné, aby poškozený bez problému fungoval s takto poškozenými játry, znalec uvedl, že díky obalu jater je možné, aby do něj vytékala krev, která se neobjeví v dutině břišní, a až po nějakém čase (i 10 - 14 dní) obal praskne a krev vyteče do dutiny břišní. K otázkám na bolest znalec uvedl, že zpočátku se spíše než o bolest jedná o tlak.⁵⁹ Zde v tomto případě byl tedy institut vysvětlení podané znalcem využit v praxi, a to z důvodu, že nově předložený znalecký posudek se jevil jako vadný. S novým posudkem předloženým obhajobou se soud neztotožnil, a návrh na obnovu řízení usnesením zamítnul. Státní zástupce podal na autory nového posudku trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu podle § 346 t. z.

3.6. Vyžádání znaleckého posudku

Jak již vyplývá z výše uvedených skutečností, znalce může do trestního řízení přibrat orgán činný v trestním řízení. Je také ale možné, aby vypracování znaleckého posudku zadala obhajoba. Takový znalecký posudek není možno odmítnout jen proto, že si jej vyžádala a předložila některá ze stran, jak vyplývá z ustanovení §89 odst. 2 t. ř. Důvodová zpráva k novele trestního řádu uvádí, že by soudní znalec měl dospět v posudku ke stejnému závěru, bez ohledu na osobu objednatele. Tento názor zastává také Hirt, zmíněný v předchozí podkapitole. Ten se ale k posudkům vyžádaným stranou obhajoby vyjadřuje velmi mírně a uvádí, že alespoň co se týče znalců z oboru soudního lékařství, není si vědom, že by se závěry diametrálně odlišovaly. Vantuch naproti tomu uvádí, že jestliže si posudek vyžádá strana obhajoby, jsou poté názory znalců zásadně příznivé pro obviněné.⁶⁰ Tento názor podporuje i výše uvedený případ z praxe. Sokol uvádí, že situaci, kdy se v řízení vyskytnou dva nevyvrácené, ale zcela neslučitelné odborné závěry, lze řešit pouze zastavením trestního stíhání.⁶¹ Per analogiam by se jeho vyjádření dalo vztáhnout i na výše uvedený případ. V souladu s pravidlem *in dubio pro reo* by podle Vantucha soud měl, zůstanou-li po vyčerpání všech dosažitelných důkazů důvodné pochybnosti o skutkové otázce významné pro

⁵⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně pobočka ve Zlíně ze dne 9. července 2014, sp. zn. 61T 14/2011

⁶⁰ VANTUCH, Pavel. Znalecké posudky vyžádané obhajobou, *Právní rádce*, 2002, č. 4, s. 26.

⁶¹ SOKOL, Tomáš. Trestní řízení a jeho problémy. *Právní rádce*, 2001, č. 12.

rozhodnutí, které nelze rozptýlit provedením a zkoumáním dalších dostupných důkazů, rozhodnout ve prospěch obviněného.⁶²

Já se v této problematice přikláním k zásadě hodnocení důkazu soudem, kdy v daném případě se soud s posudkem předloženým obhajobou vypořádal v odůvodnění Usnesení. Nabízí se ještě otázka, zda neměl soud vyžádat posudek znaleckého ústavu. Zde lze ale argumentovat tím, že vzhledem k tomu, že návrh na obnovu řízení byl podán až čtyři roky po dané události, mohlo by být zpracování takového posudku, obzvláště jde-li o posudek z oboru soudního lékařství či chirurgie, neúměrně náročným a zdlouhavým.

3.7. Ohledání těla

Stejně jako v občanskoprávní řízení se i v řízení trestním setkáváme s ohledáním. Tuto problematiku nalezneme v §113 t. ř., dle kterého je ohledání systematicky řazeno k dokazování, a výstupy z provedeného dokazování mohou sloužit jako důkazní prostředek. Ohledání se koná, pokud mají být přímým pozorováním objasněny skutečnosti důležité pro trestní řízení. I zde zákon stanoví, že k ohledání se zpravidla přibere znalec. O každém ohledání je sepisován protokol, jehož součástí jsou i fotografie, náčrtky a jiné, což slouží k tomu, aby byl tento co nejdůvěrnější předmět ohledání. Dá se říci, že stejně jako u znaleckého posudku by měl být i protokol o ohledání snadno čitelný pro laika, například pro policistu, kterému orientaci usnadní právě fotografie a náčrtek. Pouze slovní popis, sestávající převážně z lékařských termínů, by pro laika mohl být vyloženě nesrozumitelný. Nutno podotknout, že ohledání těla ve smyslu §113 t. ř. se vztahuje jak k tělu mrtvému, tj. k nálezům mrtvoly, ale také i k živému člověku. Pod ohledání tedy řadíme jak prohlídku těla u živých osob, tak prohlídku a pitvu mrtvoly.

3.7.1. Lékařská prohlídka živých osob

§114 t. ř. upravuje prohlídku těla, které je povinen se podrobit každý, je-li třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestné činnosti. Prohlídku může provést kromě lékaře též osoba stejného pohlaví. Při provádění prohlídky živé osoby je nutno dbát na ochranu základních lidských práv a svobod, a je nutno zajistit, aby nebyla osoba podrobena ponižujícímu zacházení. Tato ochrana je zakotvena jak na národní, tak i na mezinárodní

⁶² VANTUCH, Pavel. Znalecké posudky vyžádané obhajobou, *Právní rádce*, 2002, č. 4, s. 27.

úrovni. Na mezinárodní úrovni je ochrana zaručena Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, konkrétně v čl. 3. V Listině základních práv a svobod nalezneme v čl. 7 nedotknutelnost osoby i jejího soukromí, a také zákaz mučení či krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení. Tento článek se vztahuje také na zdravotnické pracovníky, příkladmo na znalce z oboru soudního lékařství, který koná prohlídku podezřelé či poškozené osoby. Co je špatným zacházením je dle Wágnerové poměrně lehce rozeznatelné, ne však v případě zdravotnické péče. Vůbec nejtenčí a obtížně rozeznatelná hranice vede mezi špatným zacházením a zdravotní péčí, resp. tím, co je nebo může být za zdravotní péči vydáváno. Taktéž může ke špatnému zacházení dojít i v případě absence potřebné zdravotní péče. Za špatné zacházení lze podle Wágnerové označit i jednání, které není úmyslné, nýbrž jen nedbalostní, případně jím lze charakterizovat objektivní stav existující bez zavinění odpovědných osob, v důsledku vnějších okolností nebo materiálních podmínek (i když přeneseně jde vždy o okolnosti a podmínky přičitatelné nositeli závazku chránit osoby před špatným zacházením), např. špatné zacházení v důsledku uplatňovaného režimu v daném zařízení.⁶³ V případě lékařské prohlídky lze dle mého tuto hranici stanovit obtížně, obzvláště představím-li si podezřelého ze spáchání trestného činu, který se například snaží zatajit držení návykových látek tím, že je i s obalem pozře, či je ukryje do intimních míst. Při prohlídce takové osoby musí být znalec (případně osoba provádějící prohlídku) bezesporu velmi obezřetný.

Hovoříme-li o prohlídce u lékaře, při takové bývá nejčastěji požadováno posouzení rozsahu a stupně poškození zdraví, posouzení stupně alkoholového opojení, znásilnění apod. Především se jedná o vyšetření podezřelé osoby ze spáchání trestného činu proti životu a zdraví (například pokus vraždy, ublížení na zdraví apod.), přeživší oběti násilné trestné činnosti a účastníků dopravních nehod, například pro posouzení a rozlišení řidiče a spolujezdce.⁶⁴ Na žádost Policie ČR jsou zraněné osoby nejčastěji vyšetřovány v souvislosti s fyzickým napadením.⁶⁵

Z hlediska soudního lékařství je důležitý popis poranění kůže a podkoží, jelikož tento popis je stěžejní pro vysvětlení mechanismu vzniku poranění, přičemž následně tento

⁶³ WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Komentář k čl. 7 Listiny základních práv a svobod*. ASPI [online]. 2000-2015 [cit. 2015-03-28].

⁶⁴ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 29.

⁶⁵ DVOŘÁK, Miroslav a kol. *Lékařské vyšetření zraněné osoby pro Policii ČR*. [online] Dostupné na: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cls.cz%2Fdokumenty%2Fos%2Ft197.rtf&ei=QGAZVfDODE-R7Aa7tYDQAw&usg=AFOjCNFr_DJpQJb0tq4B7eMIm5g2kLplMQ&sig2=DnJoRi-A5sgzubn-JMeRfA&bvm=bv.89381419.d.ZGU

mechanismus bývá zásadní při vyšetřování trestné činnosti. Takto podaný popis a nález může být poté rozhodujícím a nezpochybnitelným důkazem v trestním řízení, a to jak v rovině samotného nálezu (morfologický nález), tak v rovině příčinné souvislosti mezi tímto nálezem a přechozím jednáním jiné osoby.⁶⁶

Při samotné prohlídce podezřelé osoby, nebo osoby obviněné ze spáchání trestného činu by měl lékař postupovat především podle toho, o jaký trestný čin se jedná. Jak uvádí Kvapilová, nutné je nejprve prohlédnout šaty a prádlo pro zjištění stop po zápase, poškození, znečištění atp. Taktéž lze nalézt otvory po bodných, řezných či střelných ranách, biologické stopy, vlasy, nálezy za nehty v podobě krve či kůže, které jsou při následném šetření velmi podstatné, a mohou vést až k identifikaci pachatele na základě rozborů a analýz. Zranění na těle podezřelého jsou neméně důležitá, jelikož mohla vzniknout při sebeobraně poškozeného (například u znásilnění oděrky v obličeji, na krku a horních končetinách), ačkoliv podezřelý tvrdí něco jiného.⁶⁷ Příkladem takové výmluvy o vzniku zranění na těle podezřelého mohou být například tvrzení o pádu ze schodů, pokousání psem, či uklouznutí na ledě.

Štefan toto doplňuje o povýstřelové zplodiny, které bývají na oděvu patrné po použití střelných zbraní, ať už z bezprostřední blízkosti, tak i z větší vzdálenosti. Tyto zplodiny lze prokázat nejen na oděvu, ale i na těle, například na rukou či ve vlasech osoby, která střílela.⁶⁸

Taktéž posuzuje soudní lékař mechanismus vzniku zranění, který je pro dokazování a následné rozhodnutí významný. Pro toto posouzení je podstatná lokalizace a charakter zranění, ze kterého lze poté usuzovat na předmět, kterým bylo poranění způsobeno, a také na směr a intenzitu jeho působení, například podle délky bodného kanálu, hloubky sečné rány, poranění vnitřních orgánů a dalších. Soudní lékař je poté schopen určit, zda šlo o předmět ostrý nebo tupý, zda je rána tržná, sečná, bodná atd. Nelze přesně určit, kterým určitým nástrojem bylo zranění způsobeno, není-li tento lékař k dispozici. Lze pouze určit nástroje přicházející v úvahu. Pro trestní řízení je pak významná vzájemná poloha pachatele a poškozeného, a taktéž směr, kterým byl nástroj veden proti tělu.⁶⁹ Díky takovému určení je poté možno například ověřit poznatky získané z rekonstrukce podle §104d TŘ, či toto určení využít při posuzování úmyslu pachatele.⁷⁰

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 31.

⁶⁸ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 129.

⁶⁹ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 135.

⁷⁰ k tomuto srov. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. dubna 2005 sp. zn. 5 Tdo 401/2002: "Při zkoumání, zda pachatel jednal v úmyslu napadeného zavraždit nepostačí pouhé zjištění, že bodl napadeného větším nožem do prsou a že proto věděl, že tím může způsobit smrt, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého

Vzniklá zranění, která jsou odborně popsána lékařem, lze ve smyslu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, podřadit pod pojem skutkové podstaty trestných činů proti životu a zdraví, které jsou systematicky zařazeny do Hlavy I. t. z.⁷¹, či případně, pokud nedosahují svým charakterem závažnosti trestného činu, ve smyslu zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, pod přestupky proti občanskému soužití podle §49.

Ve smyslu §114 t. ř. je možno požadovat i zkoušku krve, nebo jiný obdobný úkon. Toto připadá v úvahu kupříkladu ve chvíli, kdy existuje podezření, že posuzovaná osoba je pod vlivem návykových látek.

3.7.2. Prohlídka mrtvoly

Podle ZZS se v případě úmrtí osoby provádí prohlídka těla zemřelého lékařem. Tuto prohlídku je třeba provést vždy. Provádí se za účelem zjištění smrti osoby, pravděpodobného data a času úmrtí, pravděpodobné příčiny smrti, a kvůli následnému určení, zda bude provedena pitva. Má-li lékař provádějící prohlídku těla zemřelého podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem nebo sebevraždou, zemřelý je neznámé totožnosti či k úmrtí došlo za nejasných okolností, informuje vždy Policii České republiky.

Prohlídku mrtvoly v případě podezření ze spáchání trestného činu nařizuje §115 odst. 1 věta první t. ř. Taková prohlídka, jak již bylo uvedeno, spadá ve smyslu trestního řádu taktéž pod ohledání. Po logické úvaze dojdeme k závěru, že v případě nálezu mrtvoly je ohledání, jak jej definuje §113 t. ř., provedeno orgány činnými v trestním řízení vždy.

Vzhledem ke větě druhé tohoto ustanovení lze učinit závěr, že ohledání na místě činu, jak uvádí Hirt, je momentem propojení činnosti policejního orgánu a činnosti lékaře, jehož účast je zákonem vyžadována.⁷² V takových okamžicích je nutné, aby znalec z oboru soudního lékařství, který je na místo činu přivolán, spolupracoval s OČTŘ tak, aby spolehlivě a kvalitně odvedl svou práci, a zároveň nezasahoval nevhodným způsobem do činnosti tohoto

nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život, které jsou snadno zasažitelné apod. Teprve v případě, že objasnění všech těchto okolností prokazuje úmysl pachatele spáchat vraždu, je možno uznat jej vinným tímto trestným činem.” a Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1527/2010: “Nepodaří-li se z dostupných důkazů spolehlivě zjistit, jakou pohnutkou byl pachatel k trestnému činu vraždy veden, nelze z toho mechanicky usuzovat na chybějící úmysl způsobit postiženému smrtelný následek, jestliže je tento úmysl dostatečně zřejmý z okolností a intenzity vykonaného útoku, zejména použije-li pachatel zbraň o které ví, že je svou povahou způsobila jiného usmrtit, a útok záměrně vede proti těm částem těla, kde jsou uloženy životně důležité orgány.”

⁷¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷² HIRT, Miroslav a kol. *Soudní lékařství*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 70.

orgánu, neničil stopy, důkazní materiál a podobně. Totéž bezesporu platí i pro OČTŘ, který by neměl provádět úkony, které přísluší k provádění znalci.

Předběžná prohlídka místa činu lékařem slouží nejen k získání přehledu o dané situaci, ale také ke zjištění, zda je či není potřeba poskytnout pomoc oběti, či zda je potřeba provést jiná opatření. V tomto stadiu zjistí lékař pouze stav oběti, v případě, že oběť žije a je raněná poskytne první pomoc a zajistí její převoz do zdravotnického zařízení. Nutné je také zakreslení polohy oběti na místě činu. V případě oběti, která nejeví známky života, provede lékař při zachování polohy oběti nejnnutnější vyšetření, na základě kterého lze stanovit dobu smrti (ztuhlost, mrtvolné skvrny, tělesná teplota aj.) a zaznamená čas tělesné prohlídky.⁷³ Určení doby smrti má pro trestní řízení zásadní význam, například pro ověření alibi podezřelých osob. Doba smrti a její určování je poměrně problematická záležitost. Loyka z Ústavu soudního lékařství v Olomouci je toho názoru, že stanovit přesnou dobu smrti se povede jen málokdy, a její stanovení je velmi obtížné. Většinou se tento čas stanovuje odhadem na základě předem stanovených postupů (uvedeny v kapitole 4. 8. 2.), a vždy se mohou objevit drobné odchylky. Lékař dobu úmrtí zaznamená do Listu o prohlídce zemřelého přímo na místě, na kterém koná prohlídku, a tento záznam již posléze není možno změnit. Proto občas lékaři, nejsou-li si vůbec jisti, nechávají kolonku o době úmrtí prázdnou, aby tento čas následně stanovil soudní lékař za pomoci pitvy. Loyka vzpomíná na jediný případ za jeho kariéru, kdy byla špatně určena doba úmrtí, což dle jeho názoru vedlo k zastavení trestního stíhání podezřelého, který měl na dobu úmrtí zapsanou v Listu o prohlídce zemřelého, alibi.

Zevní prohlídka zemřelé osoby se řídí určitými zásadami, které musí být dodrženy, tzn. které jsou v případě prohlídky povinné. Do povinných úkonů řadíme ohledání a popis polohy mrtvoly (visací, vleže, vsedě, v polosedě atp.), ohledání a popis zevních viditelných stop násilí, ohledání a popis oblečení mrtvoly, ohledání a popis předmětů nalezených na mrtvole a kolem ní (například dopis na rozloučenou, roztrhané písemnosti), ohledání a popis stop násilí na těle mrtvoly v místech zakrytých oděvem, s přihlédnutím k různým okolnostem, a v neposlední řadě ohledání a popis bezprostředního i vzdálenějšího okolí mrtvoly. Úkony by měly být prováděny v tomto sledu. Je-li to potřeba, spolupracuje lékař po dohodě s vyšetřujícími orgány, a pomáhá jim při zajišťování biologických stop.⁷⁴

⁷³ DOGOŠI: *Soudní lékařství*, s. 26.

⁷⁴ DOGOŠI: *Soudní lékařství*, s. 27.

3.8. Pitva

V posledních desetiletích zaznamenal obor soudního lékařství významný rozvoj laboratorních metod. Tento rozvoj však v žádném případě nesnížil význam pitvy jako základního prostředku oboru, ale naopak umožnil rozšířit její vypovídající hodnotu. Rozbory příčin úmrtí na základě provedené pitvy vycházejí především z morfologických vyšetřovacích metod za použití dalších poznatků z jiných oblastí medicínských a přírodovědných disciplín. Poznatky takto získané jsou důležité nejen pro zdravotnictví, ale také pro justici. Informace o zdravotním stavu populace vyplývající z rozborů pitev napomáhají zdravotnické prevenci obecně, ale i při prevenci negativních protispolečenských jevů, především trestných činů proti životu a zdraví, dopravní nehodovosti, pracovních úrazů, alkoholové či jiné drogové závislosti, trestných činů proti rodině, mládeži, svobodě a lidské důstojnosti. Podrobné analýzy úmrtí, ke kterým došlo v souvislosti s diagnostickými a léčebnými zákroky, jsou nezbytným podkladem pro následné zhodnocení správnosti postupu při poskytování zdravotní péče. Postupy, které získáme při řešení medicínskoprávních otázek poté lze využívat ke zlepšování kvality léčebné péče, ke zvyšování odpovědnosti při léčebné činnosti, a stejně tak i jako podkladu pro posouzení trestněprávní odpovědnosti.⁷⁵

Trestní řád stanovuje v §115 odst. 1, že pokud *“vznikne podezření, že smrt člověka byla způsobena trestným činem, musí být mrtvola prohlédnuta a pitvána. Pohřbít mrtvolu lze v takových případech jen se souhlasem státního zástupce. O tom rozhodne státní zástupce s největším urychlením.”*

Jak již bylo uvedeno, dle §105 t. ř. je třeba přibrat dva znalce vždy, jde-li o prohlídku a pitvu mrtvolu. K prohlídce a pitvě mrtvolu nesmí být přibrán jako znalec ten lékař, který zemřelého ošetřoval pro nemoc, jež smrti bezprostředně předcházela (§105 t. ř.).

3.8.1. Druhy pitev

V České republice se podle ZZS provádí čtyři druhy pitev. Jedná se o pitvy patologicko-anatomické, které se provádějí za účelem zjištění základních nemocí, komplikací zjištěných nemocí a k ověření klinické diagnózy a léčebného postupu u osob zemřelých ve zdravotnickém zařízení smrtí z chorobných příčin; dále o pitvy zdravotní, které se provádějí za účelem zjištění příčiny smrti a objasnění dalších ze zdravotního hlediska závažných

⁷⁵ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 14-15.

okolností a mechanismu úmrtí u osob, které zemřely mimo zdravotnické zařízení nebo v něm náhlým, neočekávaným nebo násilným úmrtím, včetně sebevraždy; o pitvy soudní, které se provádějí při podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem, a to podle t. ř.; a o pitvy anatomické, které se provádějí k výukovým účelům nebo pro účely vědy a výzkumu v oblasti zdravotnictví.

§8 odst. 2 tohoto zákona stanoví, že patologicko-anatomické pitvy jsou prováděny poskytovateli v oboru patologická anatomie, a prováděny jsou povinně (nestanoví-li zákon jinak) u žen, které zemřely v souvislosti s těhotenstvím, porodem, potratem, umělým přerušением těhotenství nebo v šestinedělí; dále u plodů z uměle přerušенého těhotenství provedených z důvodů genetické indikace nebo indikace vrozené vývojové vady plodu; u dětí, které se narodily mrtvé a u dětí zemřelých do 18 roku věku; u pacientů, kteří zemřeli při operaci, při nechirurgickém intervenčním výkonu, v souvislosti s komplikací navazující na operaci nebo nechirurgický intervenční výkon nebo při úvodu do anestézie; jestliže byl z těla zemřelého proveden odběr orgánu pro účely transplantací, tkání nebo buněk pro použití u člověka nebo odebrána část těla pro výzkum nebo k výukovým účelům; v případech, kdy transplantační zákon stanoví provádění pitev jinak, postupuje se podle transplantačního zákona; v případě, že k úmrtí došlo v souvislosti se závažnou nežádoucí příhodou při klinickém hodnocení humánního léčivého přípravku nebo s nežádoucí příhodou při klinických zkouškách zdravotnického prostředku nebo v souvislosti s ověřováním nových poznatků použitím metod, které dosud nebyly v klinické praxi na živém člověku zavedeny, nebo v případě podezření na tyto skutečnosti; a v případě podezření, že k úmrtí došlo v souvislosti s odběrem orgánu za účelem transplantace nebo tkání nebo buněk pro použití u člověka.

Zdravotní pitvy jsou prováděny poskytovateli v oboru soudního lékařství. Povinně jsou (pokud zákon nestanoví jinak) prováděny pitvy při náhlých a neočekávaných úmrtích, jestliže při prohlídce těla zemřelého nebylo možno jednoznačně určit příčinu smrti; dále při všech násilných úmrtích, včetně sebevraždy; při podezření, že úmrtí může být v příčinné souvislosti s nesprávným postupem při poskytování zdravotních služeb, které vyslovil zdravotnický pracovník zúčastněný na poskytování zdravotních služeb, lékař, který provedl prohlídku těla zemřelého, nebo osoba blízká zemřelému; při podezření, že úmrtí mohlo být způsobeno v souvislosti se zneužíváním návykových látek a u osob, které zemřely ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence.

Překrývají-li se současně patologicko-anatomická pitva s pitvou zdravotní, provede se pitva zdravotní.

3.8.2. Postupy při pitvě

Vlastní pitva se sestává ze zevní a vnitřní prohlídky. Pokud je zemřelý oblečen, provádí se první zevní prohlídka spolu se slovním popisem oděvu.⁷⁶ V praxi to vypadá tak, že soudní lékař, který pitvu provádí, zaznamenává systematicky na nahrávací zařízení slovně popis oděvu, oděrek, poškození, zašpinění atp., případně tento popis rovnou písemně zaznamenává jiný lékař, který je pitvě přítomen.

Při vlastní zevní prohlídce je lékařem konstatováno pohlaví, věk, výška, stav kostry a výživy, případně hmotnost zemřelého. Následně je popsán stupeň mrtvolné ztuhlosti, posmrtné skvrny a barva kůže. Jednotlivě a systematicky jsou prohlíženy všechny oblasti těla (hlava, krk, hrudník, břicho a končetiny). Komentovány jsou také chorobné a úrazové změny. U úrazových změn je komentován jejich charakter, tj. jestli je rána bodná, střelná atp., jejich lokalizace, počet, rozmístění, rozměr a další vlastnosti.⁷⁷ Důležitá je také doba vzniku poranění, tj. zda poranění vzniklo před smrtí, neboli zaživa, či až posmrtně. Určitá zranění mohou být způsobena například drobnými zvířaty, jako jsou myši, potkani, což je poměrně časté u mrtvol nalezených venku. Taková poranění vykazují jiné známky, než poranění způsobená zaživa, a to například v oblasti srážení krve či druhem rány (v případě kousnutí zvířetem se jedná o zvláštní druh zhmožděné rány)⁷⁸

Rentgenové vyšetření někdy předchází vlastní vnitřní prohlídce. Děje se tak kupříkladu při střelných poraněních, při kterých zůstal projektil v těle člověka. Taktéž je často přistupováno k mikrobiologickému vyšetření při podezření na pohlavní nemoc, na znásilnění, a v dalších důvodných případech. Samotná vnitřní prohlídka zahrnuje pitvu tří hlavních tělních dutin, a to dutiny lební, hrudní a břišní. Lékař většinou začíná pitvou dutiny lební. Z celého těla jsou odebírány vzorky tkání a orgánů k histologickému vyšetření, odběry krve ke stanovení příslušnosti, taktéž odběry moči a krve na zjištění hladiny alkoholu, žaludečního obsahu a dalších.⁷⁹ Protokol sepisuje lékař bezprostředně po pitvě, nebo, jak jsem již uvedla, zapisuje druhý lékař či samotný lékař provádějící pitvu do protokolu přímo při probíhající pitvě.

⁷⁶ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 68.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ DOGOŠI: *Soudní lékařství*, s. 47.

⁷⁹ KVAPILOVÁ, DOGOŠI: *Soudní lékařství pro právníky...*, s. 68.

Pitevní nález kontroluje další lékař, zpravidla vedoucí lékař oddělení či ústavu. Pitvající lékař pak doplní List o prohlídce mrtvého o pitevní diagnózu a odešle je úřadu pověřenému vedením matriky příslušnému podle místa úmrtí, aby mohl být vystaven Úmrtní list.⁸⁰

V trestním řízení je pitevní protokol součástí znaleckého posudku.

3.9. Lékař jako svědek

V trestním řízení může být lékař svědkem jako každý jiný občan, nebo může být v pozici svědka vyslechnut i jako lékař, v rámci svého povolání.⁸¹

Svědék je fyzickou osobou, kterou OČTŘ předvolal, aby ve smyslu procesních předpisů uvedla skutečnosti, které jsou jí známy, které vnímala svými smysly (zrakem, sluchem, hmatem atd.) a které jsou pro trestní řízení důležité. Svědek je osobou nezastupitelnou právě proto, že určitou situaci, která je pro trestní řízení významná, sám osobně svými smysly vnímal, a svých znalostí nabyl bez souvislosti s trestním řízením, ke kterému je předvolán.⁸² To znamená, že i kdyby trestní řízení neprobíhalo, tyto znalosti o skutečnostech by přesto měl.

Lékař jako svědek vypovídá o tom, co zjistil při vyšetření nemocného či zraněného. Podává také svědectví o tom, co viděl, slyšel, vztahuje-li se to k okolnostem důležitým pro trestní řízení. Takto vystupovat může jen tehdy, zbaví-li jej nemocný či zraněný povinné mlčenlivosti.⁸³⁸⁴

Každý je podle t. ř. povinen se na předvolání dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Kdo přes předchozí napomenutí ruší řízení, nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě, nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50 000 Kč. Výzvou rozumíme i předvolání k podání svědecké výpovědi. Za důležitý důvod pro nedostavení se k řízení a k podání svědecké výpovědi může být například

⁸⁰ Tamtéž, s. 69.

⁸¹ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 122.

⁸² Musil, J.; Kratochvíl, V.; Šámal, P.: a kol.: *Trestní právo procesní*, 3. přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck, Praha 2007, str. 428 a 429.

⁸³ K povinné mlčenlivosti více v kapitole 5.

⁸⁴ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 122.

nemoc.⁸⁵ Jestliže se svědek, ač byl řádně předvolán, bez dostatečné omluvy nedostaví, může být předveden. Na to a na jiné následky nedostavení (§66 t. ř.) musí být svědek v předvolání upozorněn.

Existují také situace, kdy může svědek výpověď odepřít. Právo odepřít výpověď jako svědek má podle §100 t. ř. příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh; jestliže je obviněných více a svědek je v uvedeném poměru jen k některému z nich, má právo odepřít výpověď stran jiných obviněných jen tehdy, nelze-li odloučit výpověď, která se jich týká, od výpovědi týkající se obviněného, k němuž je svědek v tomto poměru. Svědek je oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozcenci, osvojiteli, osvojeci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní. Odepřít výpověď jako svědek nemůže však ten, kdo má stran trestného činu, jehož se svědecká výpověď týká, oznamovací povinnost podle trestního zákona.

I lékař jako svědek tedy může odepřít výpověď z výše uvedených důvodů. Taktéž se na něj vztahuje zákaz výslechu v §99 t. ř., což znamená, že nesmí být vyslýchán, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti - toto ovšem neplatí, má-li lékař oznamovací povinnost podle tohoto zákona. Lékař jako svědek tedy musí vypovídat, i když není pacientem zproštěn povinné mlčenlivosti, jedná-li se o trestné činy, u nichž je oznamovací povinnost⁸⁶. Pokud by lékař jako svědek takový trestný čin neoznámil, mohl by být potrestán odnětím svobody až na tři léta. Opět je zde ale výjimka v případě osob blízkých.⁸⁷

Z výše uvedeného logicky vyplývá, že je-li lékař přibrán k trestnímu řízení jako znalec, nemůže být vyslýchán jako svědek.

V praxi jsou spory o to, zda znalec má být v hlavním líčení vyslechnut jako znalec nebo jako svědek, pouze v případech, kdy znalec vypracuje posudek na žádost obhajoby. Pokud je znalec přibrán kterýmkoliv OČTŘ, pak tyto spory nejsou, a zpracovatel posudku je vždy vyslýchán jako znalec.⁸⁸

Znalec je osobou se speciálními odbornými znalostmi, rozdílnou od procesních stran (§ 12 odst. 6) a od OČTŘ (§ 12 odst. 1), která je přibrána za účelem objasnění konkrétní

⁸⁵ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s.122.

⁸⁶ Více v kapitole 5.

⁸⁷ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 122-123.

⁸⁸ VANTUCH, Pavel. Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? *Bulletin-advokacie*, 2012, č. 6.

skutečnosti důležité pro trestní řízení, jejíž objasnění takových odborných znalostí vyžaduje (např. v oboru medicíny, písma, stavebnictví, ekonomie, účetnictví, chemie, techniky a technologie).⁸⁹

Znalecký posudek je zvláštním, samostatným druhem důkazu (§ 89 odst. 2 t. ř.). Je nutno jej lišit od důkazu výpovědi svědka (§ 97 t. ř.). Svědek totiž vypovídá o skutečnostech týkajících se trestné činnosti, o nichž nabyt vědomost mimo trestní řízení a bez souvislosti s ním, kdežto znalec se seznamuje se skutečnostmi týkajícími se trestné činnosti (o nichž má podat s použitím svých odborných znalostí posudek) teprve během trestního řízení.⁹⁰

Je zřejmé, že znalec nemohl bezprostředně vnímat skutečnosti důležité pro trestní řízení, jelikož o těchto skutečnostech se dozvěděl až později, při prostudování podkladů atd. Tedy stejně jako nemůže být svědek, který byl u dané situace přítomen, přizván následně jako znalec, neměl by být znalec, který zpracoval znalecký posudek vyslýchán jako svědek.

Spojování funkce znalce a svědka do jedné osoby je nepřípustné. Důkazem podle trestního řádu v případě svědka je jeho výpověď o okolnostech, které mají být v řízení zjištěny, a které svědek sám vnímal svými smysly. Pokud by byl znalec vyslýchán jako svědek, nemohl by uvést nic o okolnostech, které vnímal svými smysly, jelikož dopravní nehodě či jiné skutečnosti přítomen nebyl, a pokud by předtím nevypracoval znalecký posudek, pravděpodobně by v době konání hlavního líčení ani nevěděl, že k předmětnému skutku vůbec došlo. Z tohoto důvodu se dá svědecká výpověď znalce, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, považovat za specifickou formu předběžné selekce důkazů soudem podle jeho vlastních kritérií, při preferování těch důkazů, které potvrzují obžalobou zvolenou skutkovou verzi, a to v důsledku nekritického přejímání názorů prezentovaných v obžalobě.⁹¹ S tímto tvrzením mohu souhlasit, jelikož kdyby byl znalec soudem vyslechnut jako znalec, čili odborník, tak by i znalecký posudek hodnotil soud podle svého uvážení, přece jen je postavení posudku poměrně silné, a jak bylo uvedeno výše, nezáleží na tom, kterou stranou byl znalecký posudek vyžádán. Kdežto je-li lékař vyslechnut jako svědek i přesto, že zpracoval znalecký posudek na objednávku obhajoby, mohl by být tímto postavením v podstatě “degradován”, jelikož svědecká výpověď ve prospěch obžalovaného (navíc když byla objednána obhajobou), by mohla být vnímána jinak, než odborný znalecký posudek.

⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář, II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 946.

⁹⁰ Tamtéž, s. 947.

⁹¹ VANTUCH, Pavel. Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? *Bulletin-advokacie*, 2012, č. 6.

4. Medicínsko-právní otázky

Medicínské právo u nás není chápáno jako samostatné právní odvětví. Je to určitý soubor právních předpisů, které upravují vztahy související s právem na zdravotní péči, s jejím výkonem a odpovědností za její poskytování. Medicínské právo zahrnuje normy práva správního, občanského, trestního, pracovního, mezinárodního a autorského. Vztahy vznikající při zdravotní péči jsou však chráněny i na vyšší úrovni, jak Ústavou a Listinou základních práv a svobod, tak i na poli mezinárodním. Veškeré pojmy práva medicínského, a i právní úprava se odvíjí od ochrany lidského života jako základního práva člověka, která je zakotvena v mezinárodních i vnitrostátních dokumentech nejvyšší závaznosti. Právo na život je rámcem, v němž jsou vykládány a zkoumány základní instituty medicínského práva.⁹²

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod zakotvuje právo na ochranu lidského života v čl. 2, Listina základních práv a svobod zakotvuje právo na život a ochranu lidského života v čl. 6. Taktéž nalezneme v LZPS zakotveno právo na ochranu zdraví, a to konkrétně v čl. 31 takto: *“Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.”*

Kromě LZPS a Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod řadíme mezi základní právní předpisy vztahující se k zdravotnictví také například Úmluvu o lidských právech a biodemiciině, ZZS, Úmluvu o právech dítěte, Evropskou sociální chartu, Transplantační zákon, Zákon o ochraně veřejného zdraví, Zákon o veřejném zdravotním pojištění, Zákon o umělém přerušení těhotenství, Vyhlášku o zdravotní způsobilosti dárce tkání a orgánů pro účely transplantací a další.

Právní zakotvení znalce z oboru soudního lékařství jako zdravotnického pracovníka nalezneme v zákoně č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, ve znění pozdějších předpisů, ve ZnalZ, v ZZS a v t. ř.

Znalec z oboru soudního lékařství má způsobilost k výkonu povolání podle zákona o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti tehdy, je-li odborně způsobilý, zdravotně způsobilý a bezúhonný. Zdravotní způsobilost dokládá lékař lékařským posudkem, který mu byl vydán při lékařské prohlídce. Bezúhonným rozumíme toho, kdo nebyl

⁹² CÍSAŘOVÁ, SOVOVÁ: *Trestní právo a...*, s. 12-13.

pravomocně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin, spáchaný v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Bezúhonnost se dokládá výpisem z evidence Rejstříku trestů, či v případě lékaře z jiného státu dokladem z obdobné evidence trestů tohoto státu. Odborná způsobilost je získána absolvováním nejméně šestiletého prezenčního studia, které obsahuje teoretickou a praktickou výuku v akreditovaném zdravotnickém magisterském studijním programu všeobecné lékařství.

Soudní lékařství řadíme do specializovaných způsobilostí. Tu lékař získává úspěšným ukončením specializačního vzdělávání atestační zkouškou.

4.1. Práva a povinnosti

Budeme-li hovořit o právech a povinnostech zdravotnických pracovníků, tudíž i o právech a povinnostech znalce z oboru soudního lékařství, musíme zkonstatovat, že lékař obecně má velmi mnoho odpovědných a důležitých povinností, ale jen velmi málo práv.⁹³

Povinnosti znalců z oboru soudního lékařství nalezneme v několika právních předpisech. Všeobecně jsou povinnosti zdravotnických pracovníků upraveny v ZZS, a v případě znalce z oboru soudního lékařství, který podává znalecký posudek, i ve ZnalZ a v t. ř. Výčet, který nalezneme v těchto právních předpisech, není však vyčerpávající. Znalci mohou být v rámci jednotlivých typů řízení zatíženi i dalšími povinnostmi.⁹⁴ K tomu, abychom našli všechny povinnosti lékaře, bychom museli mít k dispozici všechny právní předpisy, které se zdravotnictvím souvisí byť i nepatrným způsobem.⁹⁵ Podat vyčerpávající seznam povinností znalce však není ani úkolem této práce, ani v možnostech jejího rozsahu, pokusím se tedy poukázat alespoň na základní povinnosti znalce z oboru soudního lékařství jako zdravotnického pracovníka.

Zdravotničtí pracovníci jsou zejména povinni vykonávat zdravotnické povolání svědomitě, poctivě, s hluboce lidským vztahem k občanům a s vědomím odpovědnosti ke společnosti. Jsou povinni vykonávat své povolání v rozsahu a způsobem stanoveným zásadami danými ministerstvem zdravotnictví a profesními komorami (v případě lékařů je to ČLK), jsou povinni řádně plnit i mimořádné úkoly, které byly uloženy dočasně v důležitém zájmu.⁹⁶

⁹³ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 183.

⁹⁴ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. (Rigorózní práce) Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, s. 90.

⁹⁵ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 184.

⁹⁶ ŠTEFAN, HLADÍK: *Soudní lékařství a ...*, s. 162.

S tím souvisí i pojem postupu *lege artis*, který se v souvislosti povinnostmi lékaře často používá. Postup *lege artis* je odborně správný postup lékaře. V doslovném předkladu znamená “dle zákona”, v lékařské terminologii se jím rozumí postup “podle pravidel lékařské vědy.”⁹⁷

Ze stanoviska Nejvyššího soudu vyplývá, že postup *lege artis* je dodržen, pokud lékař postupoval podle uznávaných medicínských postupů a zásad. Chybná diagnóza ještě nezakládá postup *non lege artis*. Za takový je možno považovat bezdůvodné nevyužití základních diagnostických metod, které byly v daném čase a místě dostupné, a kterých lékař nevyužil, ačkoliv jich využít měl a mohl. Nutno je však případy posuzovat *ex ante*, čili dle toho, jak se případ jevil lékaři v době posuzování a rozhodování o dalším postupu, a nikoliv *ex post*, kdy výsledek je již známý.⁹⁸

Hovoříme-li o termínu *lege artis*, musím se také zastavit u profesních standardů a povinností. Podle čl. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (Úmluva o lidských právech a biomedicíně), je nutno zákroky v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy. Tyto standardy nejsou fixní a kategoricky dané. Spíše se jedná o to, aby postup lékařů byl v souladu s pravidly lékařské vědy, která dosáhla v daném stupni poznání, a s uznávanými postupy. V některých zemích mají pravidla formu etického kodexu.⁹⁹ ČLK svůj etický kodex má, konkrétně se jedná o stavovský předpis č. 10 ČLK. Tento kodex je znalec z oboru soudního lékařství povinen dodržovat, jelikož je i v rámci výkonu své znalecké činnosti stále lékařem. Jiný kodex či pravidla soudního lékařství pro znaleckou činnost nemá.

4.1.1. Povinnost poskytnout první pomoc

Významnou povinností je poskytnutí první pomoci. Tuto povinnost má ze zákona každý člověk, nejen zdravotnický pracovník. Neposkytnutí první pomoci je trestným činem podle t. z. Povinnost první pomoci stanoví ZZS v §49 odst. 1 písm. b), podle kterého je zdravotnický pracovník povinen poskytovat neprodleně odbornou první pomoc každému, jestliže by bez této pomoci byl ohrožen jeho život nebo vážně ohroženo zdraví, a není-li pomoc včas

⁹⁷NYKODÝM, Jiří. *Právní postavení českého lékaře, povinnost léčit lege artis a ekonomické limity z pohledu soudce Ústavního soudu*. [online] Dostupné z:

http://www.lkcr.cz/doc/clanky_file/05_nykodym_pohled_ustavniho_soudce-79934.pdf

⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.3.2005, sp. zn.7 Tdo 219/2005.

⁹⁹ MACH, Jan. *Lege artis - náležitá odborná úroveň a profesní standardy*. *Zdravotnické fórum*, 2012, č. 8.

dosažitelná obvyklým způsobem, a zajistit mu podle potřeby poskytnutí zdravotních služeb. Tato povinnost je dána všem zdravotnickým pracovníkům, tedy i lékařům.

Analyzujeme-li příslušné ustanovení zákona, musí být splněny následující podmínky pro vznik této povinnosti - neodkladnost, čili stav, kdy by při neposkytnutí okamžité pomoci byl ohrožen lidský život, nebo by hrozilo závažné zhoršení zdravotního stavu dané osoby. Další podmínkou je, že pomoc není včas dosažitelná obvyklým způsobem (zajištění pomoci k tomu určeným lékařem ve službě nebo posádkou záchranné služby). Analogicky k povinnostem Policie ČR se tato povinnost vztahuje k situaci, kdy lékař může tuto pomoc poskytnout bez ohrožení svého života nebo vážného ohrožení svého zdraví. Povinnost první pomoci má jak zdravotnický pracovník ve službě, tak i když je mimo službu. Podle Macha se v praxi kupodivu nestává, že by zdravotnický pracovník, který je v danou chvíli mimo službu, odmítnul poskytnout první pomoc, a dopustil se tím trestného činu neposkytnutí pomoci. Naopak právě v případech, kdy je zdravotnický pracovník mimo službu a je požádán u nehody či zranění o pomoc, ji zdravotnický pracovník zpravidla ochotně poskytne. Bohužel je z praxe známa řada případů, kdy se trestného činu neposkytnutí pomoci dopustili zdravotničtí pracovníci ve službě. Například je z praxe známá situace, kdy praktický lékař odmítl na požádání dispečerky zdravotnické záchranné služby vyjet poskytnout první pomoc, ačkoliv by na místě byl prokazatelně dřív, než samotná zdravotnická záchranná služba. Lékař argumentoval tím, že není zaměstnancem záchranné služby a tudíž není povinen plnit její úkoly, a navíc by mu tato činnost nebyla proplacena, jelikož nemá se záchrannou službou smlouvu. Jeho vyjádření bylo nahráno při rozhovoru s dispečerkou, a poté byl pravomocně odsouzen pro trestný čin neposkytnutí pomoci.¹⁰⁰

Tento trestný čin je deliktem ohrožujícím, což znamená, že pro naplnění skutkové podstaty postačí nekonání, čili to, že pomoc poskytnuta nebyla. Na tom, zda mělo neposkytnutí tragické následky, nezáleží.

Z rozsudku Nejvyššího soudu vyplývá, že neposkytne-li lékař při výkonu služby pomoc jinému s vědomím, že může dojít k úmrtí pacienta, nemusí být takové jednání posouzeno jako nedbalostní trestný čin, ale podle okolností je možno jej posoudit jako trestný čin ublížení na zdraví, což je trestný čin úmyslný, a má vyšší sazbu. Takto posoudit lze jeho jednání pouze tehdy, jestliže z jeho opomenutí nevznikly žádné následky na životě nebo zdraví poškozeného.¹⁰¹

¹⁰⁰ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 188-189.

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. září 1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97.

4.1.2. Povinnost mlčenlivosti

Povinnost mlčenlivosti můžeme obecně vymežit jako zákonem uloženou nebo státem uznanou povinností fyzické osoby nesdělovat nepovolené osobě určité skutečnosti a současně povinností nést právní důsledky v případě, že by tato povinnost byla porušena.¹⁰² ZZS vymezuje v §51 odst. 1 tento institut jako povinnost poskytovatele zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Taktéž etický kodex ČLK stanovuje tuto povinnost v §2 odst. 9, podle kterého je lékař v zájmu pacienta povinen důsledně zachovávat lékařské tajemství, pokud není této povinnosti zbaven.

Už v letech 460 až 377 před naším letopočtem formuloval Hippokrates myšlenku lékařské mlčenlivosti takto: *“Uvidím-li nebo uslyším-li při své lékařské praxi nebo v soukromém životě lidí něco, co by mělo být utajeno, pomlčím o tom a zachovám to jako tajemství.”*¹⁰³

Mlčenlivost, v našem případě lékařské tajemství, což je pojem běžně užívaný, je zaštitěna nejen ZZS, ale i ústavními základy. LZPS garantuje v čl. 7 odstavci 1 nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Stejně tak Úmluva v čl. 10 stanovuje, že každý má právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví. I z tohoto důvodu je zachovávání lékařského tajemství velmi důležité, sledované a diskutované, jelikož základní lidská práva jsou nejvýznamnější hodnotou, a je nutno je chránit.

Zachovávání mlčenlivosti je důležité nejen z hlediska dodržování zákonů, ale také kvůli budování vztahu a důvěry mezi pacientem a lékařem. V případě znalce z oboru soudního lékařství a vyšetření například znásilněné ženy je důvěra v lékaře maximálně důležitá, jelikož již samotný akt znásilnění je bezesporu traumatizující, a následné vyšetření lékařem, včetně odpovědí na mnoho otázek by nemuselo být přijato kladně, pokud by neexistovala důvěra v tohoto lékaře, kterou podporuje právě povinnost mlčenlivosti. V případě, že by poškozená věděla, že lékař může informace o jejím zdravotním stavu a o tom, co se jí přihodilo komukoliv říci, předpokládám, že by její přístup k lékaři a lékařům obecně byl podstatně odlišný, a že důvěru v lékaře by neměla vybudovanou vůbec.

¹⁰² UHEREK, Pavel. *Povinná mlčenlivost zdravotnických pracovníků*. Praha: Grada, 2008, s.11.

¹⁰³ HRIB: *Kriminalistika...*, s. 66.

Povinnost mlčenlivosti u lékaře je zákonem uložená, čili je povinností, která vyplývá přímo ze zákona. V České republice rozlišujeme poté ještě další dva druhy povinné mlčenlivosti, a to státem uznanou povinností mlčenlivost, u které není rozsah vymezen zákonem, ale vyplývá z právního úkonu učiněného na základě zákona. Stát tuto mlčenlivost v zákoně uznává, ale nestanovuje ji (např. zpovědní tajemství). Jako třetí druh známe povinnou mlčenlivost uloženou na základě mezinárodních smluv, např. čl. 13 Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.¹⁰⁴

Nutné je poznamenat, že lékařské tajemství musí být zachováváno nejen vůči pacientovi, ale také vůči jeho rodinným příslušníkům, což je v případě znalce z oboru soudního lékařství poměrně častým jevem, jelikož tento pracuje z velké části se zemřelými, a tudíž i všechno, co zjistil ve vztahu k zemřelému s pomocí soudní pitvy, je nutno držet v tajnosti.

Jak již bylo uvedeno výše, §99 odst. 2 t. ř. byli zdravotničtí pracovníci vyjmuti z povinnosti svědčit v případě informací, které jsou povinností mlčenlivosti chráněny.

Policar uvádí, že se v praxi opakovaně setkal s pokusy ze strany OČTŘ řízení získat určité informace za pomoci argumentace, že informace, které žádají (např. kde pacient bydlí, kdy přijde na vyšetření atp.) nejsou informacemi o diagnóze pacienta, a nejsou tudíž důvěrné. Předmětem povinnosti mlčenlivosti však nejsou pouze informace o zdravotním stavu pacienta, ale v zásadě všechny skutečnosti, které se lékař od pacienta či o pacientu (případně o rodinných příslušnících, blízkých osobách atp.) dozvěděl při výkonu svého povolání.¹⁰⁵

4.1.3. Výjimky z povinné mlčenlivosti

V případě institutu povinné mlčenlivosti je nutno zabývat se také pojmem prolomení povinné mlčenlivosti, neboli výjimkami z povinné mlčenlivosti.

V současné době existují v podstatě tři výjimky z této povinnosti, a to zproštění mlčenlivosti samotným pacientem, oznamování skutečností podle obecně závazného právního předpisu, a sdělování údajů pro potřeby orgánů činných v trestním řízení se souhlasem soudce.¹⁰⁶

¹⁰⁴ UHEREK: *Povinná mlčenlivost...*, s. 11.

¹⁰⁵ POLICAR, Radek. Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků vs. orgány činné v trestním řízení. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2011, č. 3, s. 5.

¹⁰⁶ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 192.

4.1.3.1. *Souhlas pacienta*

Prvním způsobem, díky němuž je poskytnutí informací možné, je souhlas pacienta. Ten se může sám, v rámci svého základního práva rozhodnout, komu informace o svém zdravotním stavu sdělí, a taktéž se může sám rozhodnout, zda umožní jinému, aby s těmito informacemi nakládal a poskytoval je dalším. Zákon v ustanovení §51 odst. 2 písm. d) nestanoví formu ani náležitosti souhlasu pacienta. Souhlas tedy může být dán v jakékoli formě, tzn. ústně, písemně i konkludentně, z obsahu souhlasu by ale mělo jasně vyplývat, kdo souhlas dává komu a v jakém rozsahu.¹⁰⁷ Rozsah souhlasu shledávám velmi důležitým, jelikož tento může být poskytnut například pouze pro určité trestní řízení, a ve všech dalších případech tento souhlas dán není. To znamená, že lékař může poskytnout informace Policii ČR, soudci, obhájci apod., ale nesmí přijít domů, a důvěrné informace sdělovat rodinným příslušníkům.

Po smrti pacienta jsou možnosti souhlasu značně omezeny. Lze se k nim však v odůvodněných případech dostat, a to za pomoci osob pacientovi blízkých. Osoba blízká je zmiňována na mnoha místech ZZS. Těmto osobám jsou zdravotničtí pracovníci oprávnění sdělovat informace o pacientu, případně poškozeném či zemřelém ve smyslu tohoto zákona, pokud si však tento výslovně nepřeje či nepřál, aby informace nebyly sdělovány nikomu. Tento zákaz tedy platí i po smrti pacienta. Nevyjádřil-li však pacient za svého života tento nesouhlas, mají blízké osoby právo informace získat a následně poskytovat.¹⁰⁸

4.1.3.2. *Získání informací se souhlasem soudce*

Na informace, ke kterým se nelze dostat jinak, lze uplatnit §8 odst. 5 t. ř. Podle tohoto ustanovení, nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce. Tím není dotčena povinnost mlčenlivosti advokáta podle zákona o advokacii.¹⁰⁹ Ústavní soud ve svém nálezu konstatoval, že ve vztahu k mlčenlivosti založené zákonem o péči o zdraví lidu¹¹⁰, je nutno informace pro trestní řízení vyžadovat postupem

¹⁰⁷ POLICAR: *Povinnost mlčenlivosti...*, s. 6.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 8 - 9.

¹⁰⁹ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu byl nahrazen zákonem o zdravotních službách

podle §8 odst. 5 t. ř.¹¹¹ S tímto postupem a výrokem ÚS souhlasím, jelikož zákon neobsahuje žádné podmínky, na základě kterých by bylo možno požadované informace sdělovat, a v případě odepření souhlasu pacientem za jeho života, a tudíž nemožnosti poskytnout informace ani osobám blízkým, by cesta k těmto (mnohdy důležitým informacím) mohla být zavřena, a trestnou činností by se nemuselo podařit vyšetřit.

4.1.3.3. Pitva a prohlídka těla

Ústavní soud vyslovil také názor, že v případě pitvy podle §115 t. ř. (tedy aplikováno na praxi znalce z oboru soudního lékařství) a prohlídce těla podle §114 t. ř. mlčenlivost podle zákona o péči o zdraví lidu vůbec nevzniká, jelikož lékař provádějící tyto úkony se s informacemi o zdravotním stavu neseznamuje v souvislosti s výkonem svého povolání, nýbrž v rámci úkonů trestního řízení.¹¹² Toto upřesnění je dle mého názoru, alespoň pro teoretickou rovinu, důležité, jelikož na první pohled by se mohlo podávání informací ze strany znalců jevit jako další výjimka z povinné mlčenlivosti. Z nálezu správně vyplývá, že v případě znalců o žádnou výjimku nejde.

Taktéž v případě běžné pitvy, která není prováděna z důvodu podezření ze spáchání trestného činu, ale z důvodu určení nemoci, komplikací, příčiny úmrtí atp., má-li lékař pitvu provádějící podezření, že k úmrtí došlo v souvislosti se spácháním trestného činu, má tento povinnost pitvu přerušit, a své podezření oznámit policejnímu orgánu s návrhem na nařízení pitvy orgánem činným v trestním řízení tam, kde byla pitva započata. Policejní orgán poté rozhodne, zda bude nařízena pitva soudní, nebo zda bude dokončena pitva zdravotní.¹¹³

4.1.3.4. Oznamovací povinnost

Mezi další výjimky lze však zařadit oznamovací povinnost lékaře a povinnost překazit trestný čin. Oznamovací povinnost vyplývá z ustanovení §368 t. z. Tuto povinnost nemají podle odst. 3 advokáti a jejich zaměstnanci, pokud se o spáchání trestného činu dozví v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Taktéž nemají oznamovací povinnost duchovní registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zповědního tajemství

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2006, sp. zn. I. ÚS 321/06.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ VOREL: *Soudní lékařství*, s. 31-32.

nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství. Zpovědní tajemství je přímo zakotveno v Kodexu kanonického práva, který kánonem 983 § 1 ukládá, že *svátostné zpovědní tajemství je neporušitelné, a proto nesmí zpovědník na kajícího vyzradit nic*. Zajímavým shledávám po diskuzi s farářem Gruberem z brněnské farnosti Českoslavenké církve bratrské fakt, že ačkoliv trestní zákoník považuje pro výjimku z oznamovací povinnosti i výkon práva obdobného zpovědnímu tajemství,¹¹⁴ tak on sám by i přesto trestný čin, který by mu byl svěřen (po zvážení závažnosti a v souvislosti s osobou pachatele) oznámil. Této situaci, jak uvedl, však doposud čelit nemusel.

Zdravotničtí pracovníci tedy nespádají pod výjimku stanovenou zákonem, a jsou povinni oznámit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu bez odkladu informace o spáchaném trestném činu. Trestné činy, na které se oznamovací povinnost vztahuje, a se kterými by se mohli znalci z oboru soudního lékařství, jako zdravotničtí pracovníci setkat nejčastěji, jsou vražda, těžké ublížení na zdraví, týrání svěřené osoby a mučení a jiné nelidské a kruté zacházení. Ve výčtu v §368 odst. 1 není uvedeno znásilnění, což je dle mého názoru výrazným nedostatkem. V České republice je statistika znásilnění podstatně zkreslena tím, že mnoho poškozených žen znásilnění z obavy či studu vůbec nenahlásí¹¹⁵, a znásilnění je aktem pro poškozenou bez pochyby velmi ponižujícím a zraňujícím, kvůli kterému může mít poškozená dlouhodobé psychické potíže. Zde by mohla pomoci právě oznamovací povinnost, při které by byl lékař při vyšetření povinen poté nahlásit své podezření, že vyšetřovaná byla znásilněna. Otázkou ovšem je, zda by se toto poté negativně neodrazilo ve výše zmiňovaném vztahu důvěry mezi pacientem a lékařem.

4.1.3.5. Povinnost překazit trestný čin

Stejně jako má zdravotní pracovník povinnost trestný čin oznámit, má také povinnost trestný čin překazit. Nepřekazení trestného činu je trestným činem podle §367 t. z. Ten stanoví, že kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestné činy uvedené v tomto paragrafu, a spáchání nebo dokončení takových trestných činů nepřekazí, bude potrestán odnětím svobody či trestem, který je uveden u trestného činu, ke kterému se nepřekazení vztahuje. Tato povinnost je tedy nadřazena povinnosti mlčenlivosti, a lékař tedy

¹¹⁴ Českobratrská církev evangelická nemá narozdíl od katolické církve svátost smíření (zpověď).

¹¹⁵ Statistiky dostupné na: <http://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/statistiky>

po překažení či oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nemůže být odpovědný za porušení povinné mlčenlivosti.

4.2. Odpovědnost lékaře

Rolí práva je přesné a předvídatelné určení podmínek, za kterých vzniká odpovědnost za škodu, a umožnění uplatnění této škody.¹¹⁶

Tedy k tomu, aby byla založena odpovědnost, musí být porušeno nějaké právo. Jak již bylo uvedeno, lékaři mají velké množství povinností, jejichž neplnění či nesprávné plnění může mít své následky. Odpovědnost lékaře může být smluvní či zákonná. Smluvní odpovědnost je odvislá od vztahu mezi lékařem jako znalcem a zadavatelem. Nerozhoduje, v jakém řízení je tento vztah veden, jelikož se jedná o smlouvu.¹¹⁷

V rámci zákonné odpovědnosti můžeme rozlišit disciplinární odpovědnost podle stavovských předpisů ČLK, správně právní odpovědnost, která se týká odpovědnosti především za přestupky a vyplývá ze zákona o přestupcích, odpovědnost občanskoprávní, která vyplývá z občanského zákoníku a může zahrnovat například škodu v souvislosti se zákrokem na pacientovi, odpovědnost pracovněprávní, kterou nalezneme v zákoníku práce, a v poslední řadě odpovědnost trestněprávní podle trestního zákoníku.

4.2.1. Disciplinární odpovědnost

Disciplinární odpovědnost vzniká, poruší-li lékař ustanovení stavovských předpisů ČLK. Ustanovení § 2 Etického kodexu řadí mezi povinnosti lékaře například poskytování lékařské pomoci, plnění povinností v situacích veřejného ohrožení a při katastrofách přírodní nebo jiné povahy, zákaz předepisování léků, na nichž vzniká závislost, nebo které vykazují účinky dopingového typu k jiným než léčebným účelům, zákaz eutanazie, zákaz odběru tkání a orgánů ke komerčním účelům a povinnost řídit se při transplantaci příslušnými předpisy, povinnost zachovávat lékařské tajemství, povinnost odborně se vzdělávat, a povinnost zdržet se nedůstojných aktivit, které propagují jeho osobu. Při porušení těchto povinností může být postupováno podle disciplinárního řádu ČLK.

¹¹⁶ CÍSAŘOVÁ, SOVOVÁ: *Trestní právo a...*, s. 10.

¹¹⁷ KRÍSTEK: *Znalectví*, s. 109.

4.2.2. Správně právní odpovědnost

Správně právní odpovědnost přichází s porušením správní povinnosti. Ty jsou stanoveny ve ZnalZ. S lékařem, který porušil povinnost stanovenou tímto právním předpisem, je poté vedeno správní řízení, které může vyústit až ve vyškrtnutí znalce ze seznamu znalců, jak stanovuje §25a odst. 3 ZnalZ. Podle tohoto zákona (§25a odst. 1) se znalec dopustí přestupku tím, že nevykonává svou znaleckou činnost řádně, ve stanovené lhůtě, v oboru a odvětví, pro které byl jmenován; nevykonává svou činnost osobně; poruší povinnost zachovávat mlčenlivost a nepoučí o této povinnosti další osoby, které se podílely na znalecké činnosti; podá znalecký posudek ve věci, z níž byl vyloučen; odmítne bez vážného důvodu orgánu veřejné moci podat znalecký posudek; opakovaně nepodepíše nebo nepřipojí otisk pečeti na písemný znalecký posudek; nevede znalecký deník, nebo jej nevede řádně; nesprávně vyúčtuje odměnu za podání znaleckého posudku; a vykonává činnost znalce v době pozastavení práva tuto činnost vykonávat. Přestupky u znaleckých ústavů jsou stanoveny v podstatě stejně, pouze neplatí přestupek porušení mlčenlivosti, jelikož znalecký ústav je právnickou osobou, tudíž přichází v úvahu pouze přestupek nepoučení osob, které se podílejí na znalecké činnosti o povinnosti zachovávat mlčenlivost.

4.2.3. Trestněprávní odpovědnost

Trestní odpovědnost nastává, pokud znalec z oboru soudního lékařství spáchá trestný čin uvedený v trestním zákoníku. Pro znalce přichází v úvahu trestné činy podle §346 t. z. křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek a podle §350 t. z. padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu. Skutková podstata trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku je naplněna tehdy, podá-li znalec vědomě nepravdivý, hrubě zkreslený nebo neúplný znalecký posudek. Podle zákona je nepodstatné, zda tento posudek podá znalec jmenovaný orgánem činným v trestním řízení, znalec jednající na základě smlouvy, nebo znalec zapsaný v seznamu znalců.¹¹⁸ Nepravdivým znaleckým posudkem je takový, který obsahuje lživé či smyšlené závěry, které jsou v rozporu s obecně uznávanými odbornými závěry a odbornými poznatky. V případě hrubě zkresleného posudku se jedná překroucené závěry, byť v obsahu posudku jsou informace pravdivé. Neúplným

¹¹⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 450.

posudkem je takový, ve kterém jsou znalcem zatajeny zásadní skutečnosti ovlivňující závěry. Těchto informací si však znalec musí být vědom. Pokud je o svých závěrech přesvědčen, nemůže být naplněna skutková podstata trestného činu podle §346 t. z.¹¹⁹

Skutkovou podstatu trestného činu padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu naplní znalec tím, že padělá lékařskou zprávu, posudek nebo nález, nebo podstatně změní jejich obsah v úmyslu užít je v řízení před orgánem sociálního zabezpečení anebo před jiným orgánem veřejné moci, v trestním, občanském nebo jiném soudním řízení, anebo kdo takovou lékařskou zprávu, posudek nebo nález v uvedených řízeních užije. V tomto případě je podstatné už samotné vystavení takové zprávy, posudku či nálezu, aniž by tyto listiny byly později užity.¹²⁰

4.2.4. Lex artis

S lékařskou odpovědností úzce souvisí výše zmiňovaný pojem jednání či postup *lege artis*. Císařová se však domnívá, že soud nikdy nemůže potrestat lékaře za to, že jednal *non lege artis*, jelikož tento pojem je pojmem medicínským, a postrádá právní charakter. Lékaře lze dle jejího názoru potrestat pouze za jednání v rozporu s nějakým právním předpisem.¹²¹ Přesto je v praxi odpovědnost za jednání *non lege artis* uplatňována. Otázku, zda lékař v konkrétním případě postupoval *lege artis* lze do jisté míry ztotožnit s otázkou, zda lékař v daném případě splnil všechny své profesní povinnosti či nikoliv. Tuto otázku, jak jsem uvedla výše, je oprávněn posoudit pouze znalec z daného oboru. V souvislosti s tímto posuzováním se objevuje také termín *vitium artis*, neboli chyba v umění.¹²²

Tento pojem byl dříve vykládán tak, že postup lékaře byl správný, ale kvůli nedostatku umění došlo k poškození pacienta. Soudní praxe tento pojem ale nikdy zcela nepřevzala¹²³, a vyžadovala vždy odpověď na otázku, zda lékař porušil či neporušil své profesní povinnosti.¹²⁴

V této praxi spatřuji jistou podporu názoru Císařové, jelikož samotné zjišťování, zda lékař porušil své profesní povinnosti je zjišťováním, zda porušil zákon. Tudiž ve výsledku, pokud své povinnosti porušil, nebude souzen za postup *non lege artis*, nýbrž za porušení zákona či stavovských předpisů. Navíc konstatování znalcem, že lékař postupoval *non lege*

¹¹⁹ TĚŠINOVÁ, Jolana a kol. *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 363 - 364.

¹²⁰ JELÍNEK: *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 456 - 457.

¹²¹ CÍSAŘOVÁ, SOVOVÁ: *Trestní právo a...*, s. 20.

¹²² ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 213.

¹²³ Sovová a Císařová jej považují za překonaný

¹²⁴ ŠTEFAN, MACH: *Soudně lékařská a ...*, s. 214.

artis či *lege artis* by mohlo působit jako konstatování viny, ke kterému je však oprávněn pouze soud.

4. Právní úprava ve vybraných zemích

Každý znalec při výkonu znalecké činnosti vychází jednak z odborných znalostí, které jsou pro tento výkon nezbytné, ale je vázán také platnými právními předpisy. V případě trestního řízení hovoříme zejména o trestním řádu a trestním zákoně. V České republice je poměrně rigidní úprava znalecké činnosti, což je ve srovnání se zvyklostmi jiných států poměrně netypické. V Evropě, ale i v celosvětovém měřítku, převažuje volnější forma úpravy znalecké činnosti a míra účasti znalce v trestním řízení je určována spíše ad hoc soudy nebo vyšetřujícími soudci.¹²⁵ Pro srovnání úpravy znalecké činnosti v České republice se zahraniční právní úpravou jsem zvolila právní úpravu zemí s Českou republikou sousedící, tzn. Spolkovou republiku Německo, Rakousko, Slovenskou republiku a Polskou republiku.

5.1. Spolková republika Německo

Na rozdíl od České republiky, kde jsou znalci evidováni v seznamu znalců, existují v Německu registry znalců, které jsou organizovány spíše profesním a oborovým způsobem. Profesní a oborové svazy, které dohlíží na činnost znalců, udělují certifikát jakosti, na základě kterého mohou znalci vykonávat činnost. Akreditace pro výkon znalecké činnosti je udělována na pět let, a po uplynutí této doby jsou znalci přezkoumaní.¹²⁶ Oproti tomu v České republice jsou znalci podle platné právní úpravy jmenováni v podstatě na neomezenou dobu.

Postavení znalce v trestním řízení je upraveno v trestním řádu procesním (Strafprozeßordnung - StPO). Znalci jsou, podle tohoto právního předpisu vybíráni v řízení přímo soudem, který také určuje jejich počet a lhůtu pro zpracování znaleckého posudku (v České republice je úprava lhůty na zpracování posudku stanovena pojmem "v přiměřené", což považují za dosti obecné). Za určitých okolností si soud může, a v praxi se to běžně děje, vybrat i jiného, než registrovaného znalce. Napadnout ustanovení znalce lze ze stejných důvodů, z jakých lze napadnout přidělení soudce.¹²⁷ Podle ustanovení části 24 StPO o zpochybnění soudce, lze soudce zpochybnit tehdy, byl-li podle zákona vyloučen z výkonu funkce soudce, či existuje-li podezření na podjatost soudce. Výzva ke zpochybnění soudce pro podjatost může být podána, pokud existuje důvod k pochybnostem o jeho nestrannosti.¹²⁸

¹²⁵ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 157.

¹²⁶ BĚLOHLÁVEK, HOTOVÁ: *Znalci v mezinárodním prostředí...*, s. 44.

¹²⁷ Tamtéž, s. 44 - 48.

¹²⁸ Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987.

Znalci mají v řízení u soudu v zásadě postavení svědka.¹²⁹ Na znalce se podle německé právní úpravy vztahují ustanovení o svědcích, pokud není ohledně určité otázky výslovně stanoveno jinak. To, že byl znalec vyslýchán jako svědek, není (na rozdíl od praxe v České republice) důvodem pro napadení ustanovení téže osoby znalce. Také spatřuji rozdíl oproti české právní úpravě v odmítnutí zpracování znaleckého posudku znalcem. Právní předpisy v České republice se důvody pro odmítnutí zpracování znaleckého posudku nezabývají, existují pouze důvody pro odmítnutí svědecké výpovědi. ZnalZ v §12 odst. 1 pouze uvádí, že odmítne-li znalec provést úkon bez vážného důvodu, sdělí to orgán veřejné moci krajskému soudu, v jehož seznamu je znalec zapsán. Německá spolková republika tuto problematiku upravuje v oddílech 52 a 53 StPO, podle kterých jsou tyto důvody shodné s důvody pro odmítnutí svědecké výpovědi. Patří sem osobní a profesní důvody, přičemž mezi osobní patří například to, že svědek (znalec) je snoubencem obviněného, či jsou v příbuzenském poměru. Profesní důvody jsou například výkon profese duchovního, obhájce obviněného a podobně. Stejně jako je tomu v České republice, pokud se znalec, který má povinnost poskytnout soudu svůj názor nedostaví, nebo odmítne vypovídat, může mu být udělena pokuta. Stejně jako v české právní úpravě není v případě znalce uplatňován institut předvedení. Znalci v ČR lze udělit pořádkovou pokutu, znalci v Německu donucovací pokutu, plus povinnost uhradit vzniklé náklady u soudu.¹³⁰

V České republice je ke znaleckému posudku připojována znalecká doložka. Znalci v Německu musí skládat přísahu, ve které znalec přísežně uvede, že jeho názor je nezaujatý a odpovídá jeho nejlepšímu vědomí a svědomí.¹³¹

5.2. Polsko

Úpravu znalecké činnosti v Polsku nalezneme ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti ze dne 24. ledna 2005, o soudních znalcích¹³² a v trestním řádu z 6. června 1997¹³³.

Znalci jsou jmenováni předsedou oblastního soudu na pět let (zde je opět patrná odlišnost od české právní úpravy, kdy v Česku je znalec jmenován na dobu neurčitou). Osoba znalce musí být starší 25 let, musí mít odborné teoretické a praktické znalosti v daném vědeckém,

¹²⁹ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 158.

¹³⁰ BĚLOHLÁVEK, HÓTOVÁ: *Znalci v mezinárodním prostředí...*, s. 48 - 50.

¹³¹ Tamtéž, s. 50.

¹³² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych.

¹³³ Kodeks postępowania karnego.

technickém, uměleckém, či řemeslném oboru, případně jiné dovednosti, pro které byl jmenován, musí požívat všech občanských práv, povinnosti znalce musí plnit náležitě a se jmenováním znalcem musí souhlasit.¹³⁴ Statut soudního znalce v Polsku mají fyzické osoby. Právníkové osoby tento statut získávají teprve ustanovením (jmenováním) pro každý konkrétní případ.¹³⁵

Podle trestního řádu lze ustanovit jednoho nebo více znalců, jsou-li pro zjištění okolností se zásadním významem pro rozhodnutí ve věci nutné odborné znalosti. Pokud existuje kompletní dokumentace v předmětné věci, není pak nutno zadávat znalecký posudek. Na rozdíl od České republiky jsou údaje ve znaleckém posudku, který byl zadán jednou ze stran, nepřijatelné. Taktéž v případě posudku neúplného či nejasného se právní úprava liší. V Česku existuje institut vysvětlení podávané znalcem, kdežto v Polsku lze znalce vyzvat k předložení nového posudku, či lze ustanovit znalce jiného.¹³⁶ Podobně jako v České republice podílel-li se znalec na vydání posudku, nemůže být vyslechnut jako svědek.¹³⁷

5.3. Slovenská republika

Právní úprava znalců se v případě Slovenské republiky nachází v zákoně č. 382/2004 Z. o znalcoch, tlmočnících a překladatelích a v trestním řádu.

Stejně jako je tomu v České republice, i na Slovensku je veden seznam znalců. Do tohoto seznamu může znalce zapsat pouze ministerstvo spravedlnosti, na rozdíl od České republiky nemá tuto pravomoc předseda krajského soudu. Podmínkou pro zapsání do tohoto seznamu je absolvování odborného minima, absolvování speciálního studia a absolvování odborné komisionální zkoušky. Každých pět let musí znalec složit zkoušku odbornosti, a tím osvědčit svou odbornost a způsobilost být nadále znalcem.¹³⁸

Trestní řád na Slovensku upravuje znaleckou činnost jako významnou součást dokazování v trestním řízení. Podstatným rozdílem oproti české právní úpravě znalecké činnosti v trestním řízení je zavedení institutu písemného potvrzení. Písemné potvrzení je kladeno na roveň odbornému vyjádření co do způsobu vyžadování i využitelnosti jako důkazu v trestním řízení, a o jeho správnosti nejsou pochybnosti. Toto potvrzení může být vyžadováno v

¹³⁴ Tamtéž, s. 81-83.

¹³⁵ KRÍSTEK: *Znalectví*, s. 222.

¹³⁶ BĚLOHLÁVEK, HOTOVÁ: *Znalci v mezinárodním prostředí...*, s. 88-91.

¹³⁷ KRÍSTEK: *Znalectví*, s. 222.

¹³⁸ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 163.

jednoduchých případech.¹³⁹ V České republice byl institut písemného potvrzení, jakým je například opis chorobopisu zdravotnického ústavu nebo protokol o lékařském vyšetření na obsah alkoholu v krvi, součástí trestního řádu dříve. Platný trestní řád již s potvrzením v tomto významu neoperuje, a nyní je třeba tato potvrzení zařazovat mezi odborná vyjádření.¹⁴⁰

5.4. Rakousko

V Rakousku je úprava znalectví podobná jako ve Spolkové republice Německo, nalezneme zde ale pár odlišností. Právní úpravu znalecké činnosti nalezneme v zákoně č. 137/1975 o obecně přísežných a soudně certifikovaných znalcích a tlumočnících ve znění zákona č. 168/1998. Seznam znalců je stejně jako v České republice veden, v případě Rakouska u předsedů soudních dvorů I. instance, s výjimkou Zemského soudu pro trestní záležitosti ve Vídni a Zemského soudu pro trestní záležitosti v Grazu. Do seznamu znalců může být zapsán pouze znalec, který splňuje přísná kritéria odbornosti a je bezúhonný. Znalci jsou zapsáni na dobu pěti let (opět na rozdíl od úpravy v Česku), přičemž může být zápis prodloužen vždy o deset let po osvědčení, že způsobilost být znalcem trvá. Znalec se před zapsáním musí podrobit komisionální zkoušce způsobilosti. V České republice taková podmínka pro zapsání do seznamu znalců není. Stejně jako ve Spolkové republice Německo se znalec při odmítnutí podání znaleckého posudku bez závažných důvodů či nedodržení lhůty pro vypracování posudku vystavuje přísným sankcím. Institut předvedení v právní úpravě stejně jako v ČR absentuje.¹⁴¹

Podobně jako v Německu má i v Rakousku znalec modifikované postavení svědka, a znalce může k řízení přibrat jak soud, tak může být i vyžádán kteroukoliv stranou řízení stejně, jako v České republice. Významnou odlišnost shledávám v úpravě střetu dvou znaleckých posudků, kdy znalecký posudek vypracovaný na žádost soudu má ze zákona prioritu.¹⁴² Volné hodnocení využívá rakouský soudce v případě dvou protichůdných posudků, jsou-li oba vypracovány na žádost stran. Vyžádání revizního posudku je v takovém případě zcela výjimečné a soud sám vezme jeden z posudků za rozhodující. Také shledávám zajímavým, že může soud nahradit znalce svým vlastním odborným posouzením věci v

¹³⁹ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 163.

¹⁴⁰ VANTUCH, Pavel. Odborná vyjádření či znalecké posudky? *Právní rádce*, 2003, č. 6, s. 55 - 56.

¹⁴¹ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 159 - 160.

¹⁴² V Česku je uplatňována zásada volného hodnocení důkazů, a posouzení obou takových posudků je na volné úvaze soudu.

případě, že se považuje za dostatečně obeznámeného s danou oblastí znalecké činnosti i s řešenou problematikou.¹⁴³

¹⁴³ CHMELÍK: *Místo činu a znalecké...*, s. 160.

5. Návrhy de lege ferenda

Současná právní úprava by se v některých aspektech dala označit za nedostačující, či nevyhovující. Existují oblasti, které jsou odlišné od zahraniční právní úpravy, a dle mého názoru jsou v zahraničí upraveny lépe. Také Systémovým doporučením Ligy lidských práv č. 7 jsou současné právní úpravě vytýkány některé nedostatky. V současné době existuje v České republice návrh zákona o soudních znalcích¹⁴⁴, který by měl nedostatečně upravené oblasti odstranit a podmínky znalecké činnosti značně zlepšit.

Ještě před výčtem problémových bodů musím na tomto místě pohovořit o dokumentu, který vydalo v roce 2012 Ministerstvo spravedlnosti. Jedná se o “Odborné podmínky pro jmenování znalcem v oboru zdravotnictví”, do kterých bylo zahrnuto mimo jiné také odvětví soudního lékařství. Mezi tyto podmínky patří získání vysokoškolského lékařského vzdělání v magisterském studijním programu, získání specializace II. stupně nebo specializované způsobilosti lékaře ze základního oboru odpovídajícího danému odvětví, příp. specializaci znalecké činnosti, získání nástavbové specializace nebo specializované způsobilosti lékaře z nástavbového oboru odpovídajícího danému odvětví, příp. specializaci znalecké činnosti, pokud ji lze získat a absolvování tzv. znaleckého minima, kterým se rozumí znalost právních předpisů souvisejících se znalcetvím, zejména práv a povinností znalců, schopnost podat formálně správný znalecký posudek, znalost ekonomických souvislostí znalecké činnosti atp.¹⁴⁵ Dále je mezi podmínky zahrnuta desetiletá odborná praxe a platné osvědčení k výkonu funkce vedoucího lékaře a primáře. Těmito podmínkami jsou alespoň v odvětví zdravotnictví zpřísněny, a částečně řešeny nedostatky, se kterými se právní úprava znalcetví, a hlavně praxe, potýká.

Prvním z těchto nedostatků je **nesprávné zadávání otázek a další nedostatky ze strany soudů a jiných orgánů**. Tyto nedostatky jsou v řadě případů způsobeny již postupem orgánu, který vypracování znaleckého posudku zadává. Často se jedná například o předčasné zadávání znaleckého posudku bez předchozího zjištění skutkového stavu, či o zadávání takových otázek, které znalce nutí k právnímu posouzení věci (na tento problém jsem poukazovala v dřívějších kapitolách). V tomto případě Liga lidských práv doporučuje, aby dal soud stranám

¹⁴⁴ [online] Dostupný na: <http://afp.wz.cz/clanky.doc/Navrh%20zakona%20o%20soudnich%20znalcich.pdf>

¹⁴⁵ VOJTÍŠEK, Tomáš. Kritéria pro jmenování znalců pro obor zdravotnictví odvětví soudní lékařství. *Soudní lékařství*. 2015, č. 1. s. 11.

možnost se k navrhovaným otázkám vyjádřit ještě před zadáním posudku.¹⁴⁶ S tímto problémem se věcný záměr zákona o soudních znalcích nevypořádává. Dle mého názoru by tento problém měl být řešen, jelikož by se tak dalo vyhnout nastíněnému problému “souzení znalcem” a nikoliv soudem.

Dalším problémem je **absence adekvátní kontroly nad činností znalců a hodnocení kvality znaleckých posudků**. Podle věcného záměru zákona nepostačuje pro kontrolu znalců pouze stanovení přísných kritérií pro získání oprávnění vykonávat znaleckou činnost, ale je nutno zakotvit i dohled Ministerstva spravedlnosti nad touto činností. Nekvalitní či opožděné zpracování posudku, pokud bude opakované, povede k zahájení řízení, které může vést až k zániku oprávnění a následnému vyškrtnutí ze seznamu znalců. V souvislosti s tímto dohledem bude vhodné provádět zápisy o proviněních znalce do neveřejné části seznamu, do níž bude mít přístup pouze Ministerstvo spravedlnosti. S tímto souvisí také navrhovaný registr znaleckých posudků a tlumočnických úkonů, díky kterému odpadne kontrola znaleckých deníků, čímž dojde k odlehčení soudům, a bude tak jednodušší kontrolovat znalecké posudky a stanovovat případné sankce za porušení povinností.¹⁴⁷

Liga také doporučuje vhodnou regulaci **otázky jmenování znalců, jejich vzdělávání, hodnocení a kvalifikace**. S tímto se věcný záměr vypořádává pod body 2, 3, 4, a 7. Je navrhováno, aby byla zakotvena jasná pravidla pro vznik oprávnění vykonávat činnost znalce. Návrh počítá s unifikací procesů k získání oprávnění výkonu činnosti. Uchazeč bude muset splnit objektivní kritéria požadovaná zákonem, a bude muset složit zkoušku před komisí jmenovanou ministrem. Takto navrhovaná změna se mi jeví jako veskrze pozitivní, jelikož výkon činnosti znalce je zodpovědnou činností (například znalec z oboru soudního lékařství svými závěry ovlivňuje výsledek trestního řízení), k jejímuž výkonu by měl mít uchazeč nejen předpoklady, ale měl by i osvědčit potřebné znalosti, a stejně jako je tomu například u soudců je vhodné, aby byly tyto znalosti ověřeny zkouškou.

Jak uvádí věcný záměr, také tím bude možno předcházet velkému množství znalců, kteří se do seznamu znalců nechávají zapsat pouze za účelem zvýšení své prestiže, aniž by měli o tuto funkci a o její výkon opravdový zájem.

Taktéž má být přesunuto posuzování splnění předpokladů pro výkon činnosti z krajských soudů na ministerstvo spravedlnosti, čímž dojde ke sjednocení tohoto posuzování a hodnocení.

¹⁴⁶ Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7 z roku 2008. *Problémy v činnosti soudních znalců v oboru zdravotnictví*, s. 4 - 5. [online] Dostupné na: <http://llp.cz/publikace/problemy-v-cinnosti-soudnich-znalcu/>

¹⁴⁷ Věcný záměr zákona o znalcích a tlumočnících

Návrh zákona také počítá s přísnějšími kvalifikačními předpoklady, do kterých bude mimo vysokoškolského vzdělání, které je například u znalce z oboru soudního lékařství povinné, zahrnuto například také pět let praxe v oboru žadatele (pokud má obor možnost vysokoškolského vzdělání) a deset let praxe v případě oboru, kde se z důvodu neexistence studijního programu vysokoškolské vzdělání nevyskytuje a složení dané komisionální zkoušky. Zkouška bude složena ze dvou částí, z části právního minima a části praktické. Přísnější kvalifikační předpoklady jsou jistě změnou pozitivní, jelikož bude odstraněna poměrně obecná úprava ve stávajícím zákoně.

Výše uvedený dokument Ministerstva spravedlnosti se s tímto nedostatkem již vypořádal. Povinná praxe je v případě zdravotnických oborů vyšší, než u ostatních znaleckých oborů. Zde se ale setkáváme s poměrně zásadním problémem. Soudní lékařství jako znalecké odvětví má oproti jiným odvětvím v oboru zdravotnictví zvláštní postavení. Znalecká činnost tvoří kardinální součást podstaty tohoto oboru. Každý soudní lékař při svém specializačním vzdělávání očekává, že v budoucnu bude oprávněn k výkonu znalecké činnosti. Tím se liší od ostatních lékařských oborů, u kterých tvoří znalecká činnost okrajovou část odborného záberu. Stanovená podmínka desetileté praxe v oboru po ukončení VŠ je velmi problematická. V uplynulých desetiletích by tuto podmínku nesplnilo celých 75% nově jmenovaných znalců z oboru soudního lékařství. Při takto striktním požadování desetileté praxe se soudní lékařství stane nejobtížnějším medicínským oborem, jelikož uplatnění fakticky přijde až po deseti letech po ukončení VŠ. Soudní lékaři se nemohou uplatnit po tuto dobu v soukromém sektoru, a tímto se atraktivita medicínského oboru soudního lékařství může výrazně snížit. Vojtíšek zde navrhuje, aby v případě znalců z oboru soudního lékařství bylo rozhodováno podle obecných zákonných podmínek. V opačném případě by v dlouhodobém horizontu mohlo dojít k ohrožení znalecké činnosti v soudním lékařství, které je zejména pro trestní řízení nepostradatelné.¹⁴⁸

Pod sedmým bodem se věcný záměr vypořádává se **vzděláváním znalců**, díky kterému má být také zlepšena kvalita znaleckých posudků. Toto vzdělávání si bude muset znalec zajistit sám, a následně bude ministerstvem prováděna kontrola. Dle mého názoru se tato změna může odrazit právě ve zmiňované kvalitě nejen znaleckých posudků, ale i osobě znalce, jelikož lze předpokládat, že při těchto povinnostech budou znaleckou činnost vykonávat opravdu jen odborníci, kteří mají o tuto činnost zájem.

¹⁴⁸ VOJTÍŠEK: *Kritéria pro jmenování...*, s. 11 - 12.

Vzhledem k tomu, že v navrhované úpravě není operováno s přezkoušením či osvědčením znalců, jak jej mají zavedeny sousední země, vítám alespoň navržené ověřování odborných znalostí znalců v případě, že vyjdou najevo skutečnosti nasvědčující tomu, že znalec pozbyl částečně nebo zcela vědomosti, dovednosti nebo jinou způsobilosti k řádnému výkonu znalecké činnosti. Toto ověření je bezesporu pozitivní, ačkoliv se domnívám, že jmenování znalce by mělo být tak jako tak omezeno lhůtou, která může být po osvědčení odborné způsobilosti následně prodloužena. Teprve praxe ukáže, zda bude průběžné vzdělávání znalců a průběžné dokládání absolvování vzdělávacích kurzů a přednášek dostačující.

Návrh zákona také počítá se zavedením centrálního seznamu znalců a tlumočnicků, a také se zpřísněním podmínek pro činnost znaleckých ústavů. Toto zpřísnění spočívá ve stanovení požadavků na právní formu znaleckého ústavu, a v přísnějších požadavcích na osvědčení kvality znaleckého ústavu. Je nutno odstranit stávající stav, kdy v důsledku změn v obchodních společnostech dochází často k situaci, že ve znaleckém ústavu nefiguruje jediný znalec, a znalecký ústav tak nesplňuje požadavky, které splňoval v době zápisu do seznamu znaleckých ústavů. Znalecké ústavy by splnění těchto požadavků mělo osvědčit, a dle věcného záměru je podstatné zastoupení znalců v ústavu, kteří disponují oprávněním vykonávat znaleckou činnost a jsou zapsáni v seznamu znalců a tlumočnicků u Ministerstva spravedlnosti. V případě nesplnění požadavků bude znalecký ústav povinen tuto skutečnost oznámit, a v přiměřené lhůtě nedostatky odstranit.

Liga lidských práv doporučuje také, aby bylo zváženo **členství v profesní komoře znalců určitého oboru**. Toto doporučení shledávám opodstatněným, jelikož členstvím v profesní komoře se může podstatně zjednodušit dohled nad činností znalců, stejně jako je tomu například u České advokátní komory nebo České lékařské komory.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala úlohou soudního lékařství v trestním řízení. V úvodních kapitolách jsem vymezila historický vývoj soudního lékařství a soudní lékařství jako obor, přičemž jsem vymezila účel a hlavní náplň oboru, kterou je objasňování příčin úmrtí za pomoci hlavního prostředku oboru – pitvy.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala samotné úloze soudního lékařství jako souvisejícího oboru trestního práva procesního. Vymezila jsem zde lékaře jako znalce, čili znalce z oboru soudního lékařství, jehož odborné znalosti a poznatky jsou uplatňovány v rámci trestního řízení. Zabývala jsem se právní úpravou znalecké činnosti, problematikou osoby znalce a jeho ustanovení, přičemž jsem došla k závěru, že znalec může být do řízení v první řadě přibrán orgánem činným v trestním řízení, vypracování znaleckého posudku může být ale zadáno kteroukoliv stranou v řízení, a na znalecké posudky se ve všech případech pohlíží stejně, resp. mají stejnou důkazní hodnotu. Zde je nastíněn vztah mezi obhajobou a znalcem, přičemž znalec musí za všech okolností zůstat objektivní, a to i přes to, že mu vypracování znaleckého posudku zadala strana obhajoby. Samotný pojem znaleckého posudku a jeho skladbu a náležitosti jsem v kapitole taktéž vymezila, zaměřila jsem se i na jeho odlišnost od odborného vyjádření.

Praxe se v případě znaleckých posudků potýká s problémem, že znalci ve svých výstupech posuzují případ nejen z hlediska zdravotnického, ale také z hlediska právního. Tím mnohdy nahrazují funkci soudce, jelikož soudy se s tímto hodnocením často ztotožňují. Na této problematice je vidět vzniklý vztah mezi znalcem a soudcem, jelikož tito by na sobě měli být nezávislí, znalec by měl soudu poskytnout podklady nápomocné k rozhodnutí, v žádném případě by ale neměl zasahovat do činnosti soudu, a posuzovat ve znaleckém posudku právní otázky a otázku viny či nevinu obžalovaného. Toto náleží pouze soudci. Soudce (a stejně tak ani orgán činný v trestním řízení) by ale stejně tak neměl tyto otázky na právní zhodnocení znalci pokládat.

V této kapitole jsem se také zabývala činností znalce z oboru soudního lékařství při úkonech, ke kterým je znalec často přizván. Jsou jimi ohledání těla, pod kterou spadá i lékařská prohlídka živých osob (například vyšetření podezřelého) a prohlídka mrtvol, a také soudní pitva, která je hlavním prostředkem oboru soudního lékařství. V rámci těchto úkonů vznikají další vztahy, které je potřeba vyzdvihnout. Jde o vztah mezi znalcem a

vyšetřovaným, ve kterém je velmi důležité klást důraz na základní lidská práva, a o vztah mezi znalcem a orgány činnými v trestním řízení, které ke své činnosti znalce často přizývají, a jejich činnost se tak propojuje. V tomto případě je podstatné, aby si negativně nezasahovali do činnosti. Do vztahu s orgánem činným v trestním řízení se znalec může dostat také ve chvíli, kdy je předvolán jako svědek.

V kapitole zabývající se medicínsko-právními otázkami jsem vymezila obor soudního lékařství v rámci platných právních předpisů. Zabývala jsem se také právy a povinnostmi znalce, jak z pozice lékaře, tak z pozice jeho znalecké činnosti. Ve vztahu k pacientu, či poškozenému je podstatná obzvláště povinnost mlčenlivosti, ke které se váže důvěra v lékaře. Neopomněla jsem popsat také odpovědnost, která může v rámci činnosti znalce vzniknout při porušení práva. S touto odpovědností úzce souvisí pojem *lege artis*, který je v medicínských i právních kruzích hodně diskutován. Došla jsem zde k závěru, že vzhledem k medicínskému charakteru tohoto pojmu nelze lékaři přičítat odpovědnost za postup *non lege artis*, ale je nutno přičítat mu odpovědnost za porušení některého z právních předpisů.

V kapitole páté jsem se zabývala právní úpravou v zemích sousedících s Českou republikou, přičemž jsem se snažila identifikovat odlišnosti těchto právních úprav. V návrzích de lege ferenda, které jsou obsahem kapitoly poslední, jsou i tyto odlišnosti zmíněny právě v souvislosti s identifikací nedostatků české právní úpravy. Tyto nedostatky jsou již částečně řešeny Ministerstvem spravedlnosti, které vydalo dokument zpřisňující podmínky pro výkon znalecké činnosti ve zdravotnictví, přesto ale některé návrhy zůstaly pouze v připravovaném návrhu zákona o soudních znalcích, a stávající právní úprava má tak stále mnoho mezer a nedostatků. Mezi tyto nedostatky patří nesprávné zadávání otázek znalcům, absence adekvátní kontroly nad jejich činností, absence kvalitního hodnocení znaleckých posudků, nedostatky ve vzdělávání znalců, příliš obecná úprava podmínek pro jmenování znalcem, příliš mírné kvalifikační předpoklady apod.

Cílem mé práce bylo vymezit úlohu soudního lékařství v trestním řízení. Soudní lékařství, a jeho znalci, mají v trestním řízení nezastupitelnou úlohu. Jsou součástí procesu dokazování, a svými poznatky a odbornými znalostmi napomáhají činnosti jak orgánů činných v trestním řízení, tak činnosti soudců. Hlavní cíl se mi tedy podařilo naplnit, stejně jako dílčí cíle, které jsem si na začátku stanovila.

Seznam zdrojů:

Monografie

- BĚLOHLÁVEK, Alexander J a Renáta HÓTOVÁ. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. 1 vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. 588 s.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, 871 s.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2004. 183 s.
- DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. 206 s.
- HIRT, Miroslav a kol. *Soudní lékařství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 82 s.
- HIRT, Miroslav a kol. *Soudní znaleství: v oboru zdravotnictví*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014. 48 s.
- HRIB, Nikolaj. *Kriminalistika a zdravotnictví*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 324 s.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 303 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 1280 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 816 s.
- KVAPILOVÁ, Helena, DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 243 s.
- ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*, 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012. 437 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 1079 s.
- ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád. Komentář, II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 1511 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 1166 s.
- ŠTEFAN, Jiří, MACH, Jan. *Soudně lékařská a medicínsko - právní problematika v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005, 247 s.
- ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří. *Soudní lékařství a zdravotnicko - právní otázky*. Praha: Karolinum, 1996. 183 s.
- TĚŠINOVÁ, Jolana a kol. *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 414 s.
- UHEREK, Pavel. *Povinná mlčenlivost zdravotnických pracovníků*. Praha: Grada, 2008. 182 s.
- VOREL, František. *Soudní lékařství*. Praha: Grada, 1999. 600 s.

Odborné články

NYKODÝM, Jiří. *Právní postavení českého lékaře, povinnost léčit lege artis a ekonomické limity z pohledu soudce Ústavního soudu*. Dostupné na:

http://www.lkcr.cz/doc/clanky_file/05_nykodym_pohled_ustavniho_soudce-79934.pdf

MACH, Jan. *Lege artis - náležitá odborná úroveň a profesní standardy*. *Zdravotnické fórum*, 2012, č. 8, s. 2 - 4.

POLICAR, Radek. *Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků vs. orgány činné v trestním řízení*. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2011, č. 3. Dostupné na:

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/16/21>

SOKOL, Tomáš. *Trestní řízení a jeho problémy*. *Právní rádce*, 2001, č. 12, s. 26 - 28.

VANTUCH, Pavel. *Odborná vyjádření či znalecké posudky?* *Právní rádce*, 2003, č. 6, s. 55 - 59.

VANTUCH, Pavel. *Znalecké posudky vyžádané obhajobou*, *Právní rádce*, 2002, č. 4, s. 26 - 30.

VANTUCH, Pavel. *Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek?* *Bulletin-advokacie*, 2012, č. 6, s. 17 - 24.

VOJTÍŠEK, Tomáš. *Kritéria pro jmenování znalců pro obor zdravotnictví odvětví soudní lékařství*. *Soudní lékařství*. 2015, č. 1, s. 9 - 12.

Internetové a další zdroje

DVOŘÁK, Miroslav a kol. *Lékařské vyšetření zraněné osoby pro Policii ČR*. [online] [cit. 18. 2. 2015] Dostupné na:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cls.cz%2Fdokumenty%2Fos%2Ft197.rtf&ei=QGAZVfDODe-R7Aa7tYDQAw&usg=AFQjCNFr_DJpQJb0tq4B7eMIm5g2kLplMQ&sig2=DnJoRi-A5sgzubn-JMeRfA&bvm=bv.89381419,d.ZGU

HIRT, Miroslav v pořadu 9. *Reportáž*. [online] *Znalecký portál*, 18. října 2014. [cit. 12. 2. 2015]. Dostupné na:

http://www.znaleckyportal.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=266:9-reportaz-znalecka-cinnost-v-oblasti-soudniho-lekarstvi-s-prof-mudr-miroslavem-hirtem-csc&catid=193:zdravotnictvi-soudni-lekarstvi&Itemid=295

PILIN, Alexander. *Soudní lékařství. Historický přehled.* (přednáška) [online] Praha: Vysoká škola chemicko - technologická v Praze. [cit. 28. 3. 2015]. Dostupné na:

http://biomikro.vscht.cz/vyuka/patho/I_a_historie.pdf

Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7 z roku 2008. *Problémy v činnosti soudních znalců v oboru zdravotnictví.*, [online] s. 4. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na:

<http://llp.cz/publikace/problemy-v-cinnosti-soudnich-znalcu/>

Odborné podmínky pro jmenování znalcem v oboru zdravotnictví. Ministerstvo spravedlnosti. [online] Praha [cit. 30. 3. 2015]. Dostupné na :

http://www.znaleckyportal.cz/images/Uzitecne_odkazy/Znalectvi-obecne/Specificke_odborne_podminky_pro_jmenovani_znalce/zdravotnictvi-zdravotnicka_odvetvi_ruzna.pdf

WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Komentář k čl. 7 Listiny základních práv a svobod.* ASPI [online]. 2000-2015 [cit. 2015-03-28].

Statistiky. [online] stopznasilneni.cz [cit. 12. 2. 2015]. Dostupné na:

<http://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/statistiky>

KŘÍSTEK, Lukáš. *Znalectví.* (Rigorózní práce) Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2012

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2008, sp. zn. III. ÚS 1076/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2006, sp. zn. I. ÚS 321/06.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. září 1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 1985, sp. zn. 6 Tz 47/85.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. listopadu 2014, sp. zn. 2 To 81/2014.

Rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka Zlín ze dne 17. srpna 2011, sp. zn. 61T 14/2011.

Usnesení Krajského soudu v Brně pobočka ve Zlín ze dne 9. července 2014, sp. zn. 61T 14/2011

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ze dne 16. 12. 1992, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu, ve znění pozdějších předpisů

zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 9/2003 Sb.

Věcný záměr zákona o soudních znalcích [online] Dostupný na:

www.komora.cz/download.aspx?dontparse=true&FileID=3727

Návrh zákona o soudních znalcích [online] Dostupný na:

<http://afp.wz.cz/clanky.doc/Navrh%20zakona%20o%20soudnich%20znalcich.pdf>

Shrnutí

Ve své diplomové práci jsem se věnovala problematice úlohy soudního lékařství jako souvisejícího oboru trestního práva procesního. Úvodní výklady jsem věnovala vymezení historie soudního lékařství jako oboru, účelu a významu soudního lékařství pro trestní řízení. Zabývala jsem se současnou právní úpravou znalecké činnosti se zaměřením na znalce z oboru soudního lékařství, včetně medicínsko-právních otázek, které zahrnují práva a povinnosti znalce, úpravu a rámec jeho činnosti a taktéž jeho odpovědnost. Svou pozornost jsem zaměřila také na srovnání české právní úpravy se zahraniční právní úpravou, přičemž jsem identifikovala odlišnosti těchto úprav. Nedostatky české právní úpravy (jak ve srovnání s právní úpravou zahraniční, tak samostatně) jsem zahrnula do poslední kapitoly, ve které jsem se zaměřila na návrhy de lege ferenda.

Klíčová slova

Soudní lékařství

Znalec

Odborné vyjádření

Znalecký posudek

Ohledání těla

Pitva

Soudní pitva

Lex artis

Odpovědnost znalce

Summary

I focused on the issue of the role of forensic medicine as the related field of criminal procedural law in my thesis. Introductory purports are focused on history of forensic medicine as a discipline. Then I dealt with the purpose and importance of forensic medicine for criminal proceedings. I have dealt with the current legislation of expert activities with a focus on experts in the field of forensic medicine, including medico-legal issues, which include the rights and obligations of the expert. Here is also included legislation and the scope

of their activities, and also his responsibility. My attention was also focused on the comparison of Czech legislation with foreign legislation, and I have identified differences between these regulations. The weaknesses of Czech legislation (compared to foreign legislation and also separately) I included in the last chapter, in which I focused on proposals de lege ferenda.

Key words

Forensic medicine

Connoisseur

Expert opinion

Expert report

Examination of the body

Autopsy

Forensic autopsy

Lex artis

Expert responsibility